

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
AGENȚIA NAȚIONALĂ DE CONTROL AL EXPORTURILOR
DIRECȚIA PRODUSE ȘI TEHNOLOGII CU DUBLĂ UTILIZARE

BULETINUL
NEPROLIFERĂRII

A IX-A CONFERINȚĂ ANUALĂ PRIVIND CONTROLUL EXPORTURILOR

București
30 septembrie 2009

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	3
<i>Riscul proliferării și securitatea regională în contextul globalizării</i>	5
<i>Proliferarea armelor de distrugere în masă</i>	10
<i>Istoria folosirii și proliferării armelor de distrugere în masă</i>	20
<i>State implicate în proliferarea armelor de distrugere în masă</i>	25
<i>Vederi fundamentale asupra regimurilor internaționale de neproliferare</i>	41

Cuvânt înainte

Proliferarea armelor de distrugere în masă (ADM) aduce serioase amenințări securității și stabilității internaționale. Este aproape un consens general că la nivelul comunității internaționale trebuie acționat pentru stoparea dispersării unor asemenea arme și a mijloacelor lor de transport la țintă.

Persoanele care au ca țintă proliferarea ADM (proliferatori) au făcut pași semnificativi pentru a căpăta o identitate proprie și au devenit mai abile pentru a proteja programele lor împotriva interdicțiilor și întreruperii acestora, programe bazate pe capacitățile indigene, incluzând tehnologii de producție avansate dar, uneori, acestea nu sunt suficiente și în acest caz, sunt în situația de a importa echipamente, utilaje și tehnologii.

Mai mult, mulți proliferatori de ADM și rachete au devenit experți în eforturile de încălcare a interdicțiilor, incluzând disimularea tranzacțiilor și utilizând tehnologii cu dublă utilizare și echipamente ascuse (mascate) în dezvoltări indigene. În acest sens, proliferatorii folosesc materiale și tehnologii pentru ADM ca și aplicații legitime, care pot fi încorporate în facilități comerciale și convertite în aplicații de ADM îndeajuns de rapid.

Sub presiunea economică, nevoia de vânzări externe profitabile reprezintă o puternică atracție a entităților furnizoare, în special în cazul produselor și tehnologiilor cu dublă utilizare. Un control al exporturilor slab efectuat în unele țări, cum ar fi Rusia și China, încurajează această tendință. Mai mult, unele state recipient de tehnologii pentru ADM și rachete, îndeosebi state mature cu programe sponsorizate, au început să furnizeze tehnologie și expertiză altor proliferatori. Asemenea "proliferatori secundari" cum sunt India, Iran, Coreea de Nord și Pakistan nu sunt membri ai regimurilor de control ca NSG, AG și MTCR și nu aderă la acestea pentru evitarea constrângerii exporturilor lor.

Tehnologia și expertiza, aplicabile în domeniile nuclear, chimic, biologic și rachete balistice, continuă să fie răspândite în lumea întreagă. Tehnologiile referitoare la ciclul combustibilului nuclear și la arme nucleare au fost larg răspândite astfel încât, din punct de vedere tehnic, proliferatorii adiționali (suplimentari) pot fi capabili să producă suficient material fisionabil pentru arme și să-și dezvolte capacitățile de transformare a lui în arme. Pe de altă parte, importante considerente politice pentru dezvoltarea armei nucleare rămân în atenția multor state.

Unele state dezvoltate cu o industrie chimică de producere a pesticidelor avansată, pot dispune, cel puțin latent, de capacități de război chimic.

La fel, actorii non-statali suplimentari au devenit mai interesați în utilizarea războiului biologic, ca o cale relativ ieftină pentru a cauza serioase distrugerii. Proliferarea proiectelor și tehnologiilor pentru rachete balistice cu capacități crescute ridică problema amenințării din partea a tot mai multor state preocupate de nerespectarea razei de 1000 km a SRBM și induce mari riscuri stabilității regionale.

Cele mai multe state interesate în proliferarea ADM au continuat eforturile în direcția dezvoltării proiectelor indigene pentru arme convenționale avansate și pentru extinderea capacităților de producție, deși multe din aceste programe se bazează pe asistență tehnică străină puternică. Multe din aceste state – incapabile în obținerea de arme mai noi sau avansate – urmează programe de upgradare a inventarului existent. În plus, unele dintre statele recipient, cum este Iranul, au devenit la rândul lor furnizori ai acelor state și entități care sunt incapabile să achiziționeze arme din altă parte.

De interes în acest moment este probabilitatea ca actori non-statali să utilizeze ADM în scopuri teroriste. Aceasta comportă o relevanță particulară în urma tragediei de la 11 septembrie. Acest tragic eveniment a șocat lumea în multe moduri. În particular, a șocat prin faptul că actori nonstatali pot lansa atacuri extreme cu mijloace neconvenționale împotriva civililor nevinovați. Aceasta conduce inevitabil la întrebarea dacă atacurile teroriste vor putea folosi alte arme neconvenționale în viitor și, în special, dacă atacurile pot folosi ADM livrate cu rachete balistice.

Riscul proliferării și securitatea regională în contextul globalizării

Ultimul deceniu al secolului XX a însemnat pentru întreaga lume o perioadă zbuciumată, caracterizată de transformări profunde la nivel global, transformări ce țin atât de redesenări ale frontierelor, cât și de schimbări de regim și ideologie. Redesenarea granițelor a însemnat sporirea numărului de actori statali la nivel global, iar schimbările de regim și ideologie au generat noi tipuri de actori și forme surprinzătoare de manifestare a acestora. Au căpătat o importanță tot mai mare, datorită rolului manifestat pe scena globală, actorii non-statali (corporații multinaționale și transnaționale, ONG-uri etc.), ale căror acțiuni sunt uneori dificil de prevăzut. De asemenea, unele dintre acestea au preluat practici și obiective pe care statele nu și le mai puteau permite. Alte fenomene disturbante tind să sufere mutații majore, căpătând statut deplin de actor al scenei internaționale, un actor al cărui chip este din ce în ce mai greu de identificat, așa cum se întâmplă în cazul terorismului.

Riscurile și amenințările au căpătat un aspect internaționalizat „reușind” să ignore, în manifestările lor, granițele statale, ceea ce a avut ca urmare o estompare rapidă a diferențelor dintre securitatea internă și cea externă. Această estompare a condus, la rândul său, spre manifestarea tendinței majorității actorilor statali de a acționa, în ceea ce privește domeniul securității și apărării, în cadrul unor inițiative sau organizații regionale sau globale. S-au dezvoltat, astfel, sau sunt în plin proces de dezvoltare, politici de securitate și apărare comune pe plan regional sau/și global.

În această direcție se pot înscrie și extinderile NATO și UE către est, acestea fiind procese ce influențează în mod vizibil sistemul relațiilor internaționale, cu implicații dintre cele mai importante asupra mediului internațional de securitate. Ambele procese au adus cu sine transformări ale situației geopolitice și geostrategice în regiunile din proximitatea României (Europa Centrală și de Sud-Est, spațiul Balcanilor de vest, spațiul Mării Negre și al Caucazului). De asemenea, evoluția acestor procese se află în relație directă cu realizarea obiectivelor de securitate ale României, starea mediului intern de securitate al țării noastre depinzând într-o măsură sporită de acestea.

În acest context, putem aprecia că, în general, riscurile la care sunt supuse stabilitatea și securitatea Europei sunt riscuri reziduale, provenite din moștenirea lăsată de terminarea Războiului Rece – dinspre state ce au aparținut fostei URSS, ori s-au aflat în sfera de influență a acesteia (atât din punct de vedere al tensiunilor

existente ce pot genera conflicte violente, dar și al potențialului ridicat pe care îl au de a se transforma în furnizori de armament și tehnică de luptă pentru anumiți actori non-statali a căror prezență se face din ce în ce mai mult simțită pe scena internațională - organizații teroriste precum Al-Qaeda, de exemplu, sau alte tipuri de grupări paramilitare). Astfel de riscuri reziduale nu fac altceva decât să mărească șansa de apariție a unor pericole cu caracter transnațional, ceea ce ar putea duce la degradarea stării de stabilitate, adesea precară în unele regiuni europene, aflate la periferia continentului. Atunci când „beneficiază” și de prezența unor manifestări ale fundamentalismului religios, sau de existența unor tendințe naționaliste - pe fondul unei situații economice dezastruoase, de creșterea masivă a populației, pericolul apariției unei stări de instabilitate este aproape inevitabil. Totodată, statelor care au aderat recent la NATO, li se oferă ocazia de a se manifesta ca vector important al valorilor euroatlantice într-un spațiu mai apropiat de ele și unde au interese deosebite.

Având în vedere toate aceste date, putem enumera câteva aspecte privind anumite surse ale riscurilor și amenințărilor în spațiul european care pot completa lista celor menționate până la acest punct:

- Posibilitatea ca procesele de extindere a UE și NATO să poată conduce la crearea unor percepții greșite (cum ar fi construirea de noi bariere, așa cum sunt considerate uneori condițiile ce trebuie îndeplinite pentru accesarea la UE sau, așa cum este cazul, luările de poziție din partea Rusiei, cu privire la amplasarea noilor baze NATO în Europa Centrală și de Sud-Est, în special a celor situate pe teritoriul Poloniei și a țărilor baltice). Asemenea percepții ar putea fi folosite politic pentru inițierea unor măsuri, inclusiv de natură militară, care să le diminueze.

- Transformările inevitabile în ceea ce privește rolul și responsabilitatea statului-națiune care e pe cale să se schimbe. Existența tendinței ca responsabilitățile naționale, în domeniul politicii externe și de securitate, să se transfere progresiv către organizații precum NATO și UE, ar putea crea curenți de opinie care să susțină că, astfel, entitățile statale își pot pierde suveranitatea, ceea ce ar putea duce la tensiuni politice interne și la o revigorare a elementelor naționaliste cu un accentuat caracter extremist, generatoare de instabilitate în plan intern, și, prin inflamare, chiar regional (Balcanii de vest, de exemplu). Cu atât mai mult cu cât și experiențele anterioare sunt asimetrice: statele occidentale și-au experimentat transferul de funcții către NATO sau UE timp de peste 50 de ani, în timp ce majoritatea statelor din Europa Centrală și de Est a încercat să se opună preluării unor funcții ale lor de către instituții dominate de Moscova. Statul-națiune continuă să rămână un actor delicat în Europa Centrală și de Sud-Est.

Globalizarea și securitatea națională

Ca o consecință a globalizării, numeroase evoluții și procese transnaționale au un impact semnificativ asupra securității naționale. Pe lângă stimularea creșterii economice și deschiderea societăților, aspecte recente subliniate de specialiști pun în evidență unele inconveniente ale procesului de globalizare, ce pot conduce la destabilizarea unor state, înstrăinarea unor cutume ancestrale, vulnerabilizarea unor regiuni întregi față de fluctuațiile spontane ale economiei mondiale. Este edificatoare influența pozitivă a mondializării asupra comunității democratice, care include 30% din populația lumii, dispunând de 70% din bogății, ce îi garantează și stimulează libertatea și prosperitatea, stabilitatea și securitatea.

În opoziție cu aceasta, însă, analiștii domeniului sesizează, ca element negativ al globalizării, situația arcului de instabilitate care se întinde din Orientul Apropiat până la litoralul asiatic. Zona respectivă este marcată de probleme de mare gravitate, gen: sărăcie, ineficacitatea guvernării, dezechilibrul puterii, șomaj ridicat, fundamentalism islamic extremist și, ceea ce este mai grav, absența securității. Principalele pericole ale lumii actuale – terorismul, tirania, guverne pervertite, proliferarea armelor de distrugere în masă, tensiunile etnice, eșecurile de guvernare, penuria de resurse, rivalitățile geopolitice, traficul de stupefiante și crima organizată – găsesc aici un teren fertil de afirmare.

Aceasta impietează asupra securității naționale, democrației, stabilității și progresului economic al statelor. De aceea, guvernele iau măsuri de protejare a teritoriului propriu față de noile amenințări, prin alinierea la coaliția antiteroristă internațională, colaborarea cu alte părți pentru dezamorsarea conflictelor internaționale, împiedicarea proliferării armelor de distrugere în masă, sporirea creșterii economice, în condițiile dezvoltării piețelor libere și a liberului schimb, elaborarea de programe de acțiune comună cu centre de putere mondiale, transformarea și adaptarea instituțiilor de securitate națională la cerințele secolului XXI.

Miza parteneriatelor strategice în ecuația globalizării și securității internaționale este perfect înțeleasă și asumată de numeroase state și organizații internaționale, care întăresc colaborarea în sfera diplomației preventive, a controlului armamentelor și exportului acestora, a asistenței vizând diminuarea pericolelor și descurajarea proliferării armelor de distrugere în masă, promovează importante inițiative diplomatice pentru dezamorsarea tensiunilor și conflictelor regionale, ce reprezintă un cadru stimulat, propice pentru terorism și proliferarea armelor de distrugere în masă, pentru celelalte pericole la adresa securității.

Parteneriatul pentru Pace (PfP), ca model de inițiativă de sprijinire a schimbării mediului strategic din spațiul euro-atlantic, contribuie decisiv la realizarea securității prin dialogul și cooperarea statelor membre, în confruntare cu provocările secolului actual. Securitatea spațiului și cea națională a statelor membre al Parteneriatului pentru Pace este, actualmente, consolidată prin participarea partenerilor cu forțe armate, în comun cu NATO, la operațiuni de menținere a păcii, de contracarare a terorismului și armelor de distrugere în masă, prin reformarea apărării și a structurilor armatelor, ca și prin relația strânsă cu Alianța.

Marea diversitate a statelor partener, ca și interesele diverse diluează întrucâtva obiectivele comune al PfP. La aceasta se adaugă poziția obstructivă și reticențele Rusiei față de o apropiere mai mare a unor țări de NATO sau PfP, unele conflicte interne din sau dintre țările partener, ce împieteză asupra apropierii acestora de comunitatea statelor euro-atlantice, diferențele din nivelul de organizare și capacitățile forțelor armate ale membrilor PfP etc.

La nivel economic, securitatea statelor națiune este afectată de globalizare prin particularitățile desfășurării procesului tranzacțiilor internaționale, în cadru statal strâmt, depășit, tranzacții ce însumează aproape toate investițiile directe străine, peste 35% din investițiile directe globale și mai mult de 75% din comerțul mondial. Împreună cu creșterea piețelor financiare internaționale, învechirea sistemului statelor națiune controlează revărsarea de investiții de capital și dictează politica monetară și fiscală a guvernelor care doresc să atragă aceste investiții de capital.

Consistența potențialului global de promovare a securității și stabilității, dată de aportul concertat al statelor și organizațiilor internaționale, asigură însăși consistența securității naționale a statelor. Procesele globale importante la care iau parte statele, independent sau în cadrul ONU, al Organizației Mondiale a Comerțului, Organizației Internaționale a Muncii, Fondului Monetar Internațional, etc., au o relevanță directă asupra securității naționale. Putem reține, de exemplu, eforturile internaționale și statale implicate de operațiunile de menținere a păcii, de răspuns la crize și combatere a terorismului.

În privința Balcanilor se constată o multitudine de factori ce afectează, în prezent, securitatea statelor regiunii. Un raport al Comisiei Internaționale pentru Balcani, publicat de Institute for War and Peace Reporting, arată că actorii internaționali influenți care domină politica la nivel regional au contribuit la menținerea climatului dominant de criminalitate și corupție din regiunea de vest a Balcanilor, care face ca „statele slabe” din zonă să se găsească, în egală măsură, aproape atât de eșec, cât și de succes. Neavând mize reale în aceste teritorii, reprezentanții internaționali insistă în producerea de rezultate rapide pentru

probleme complexe, cochetează cu ingineria socială. Însă nu sunt considerați responsabili atunci când politicile lor dau greș. În aceste condiții există riscul real al unei explozii în Kosovo, al unei implozii interne a Serbiei și al unor noi fracturi statale în cazul Bosniei-Herțegovinei.

Uniunea Europeană trebuie să-și revizuiască strategia de abordare a regiunii, pentru a se concentra pe utilizarea de fonduri financiare direcționate către proiecte concrete, cât și pe aplicarea acordurilor deja în vigoare privind sprijinirea construcției instituționale, care să corespundă standardelor de libertate, securitate și legislație ale membrilor Uniunii. În cazul în care procesele de reformă și tranziție vor da greș, zona de vest a Balcanilor se va transforma din ce în ce mai mult într-un ghetou izolat și va constitui o amenințare la adresa stabilității și păcii.

Derivată din globalizare, instabilitatea regională poate afecta serios securitatea națională. De aici demersurile statelor de susținere a proceselor de stabilizare și democratizare din spațiile adiacente, de dezvoltare a unei politici coerente de atenuare a conflictelor și prevenire a escaladării acestora, concomitent cu realizarea unei cooperări eficiente, bilaterale și multilaterale, a unei securități comune și unor raporturi parteneriale regionale.

Proliferarea armelor de distrugere în masă (ADM)

Riscul chimic, biologic, radioactiv și nuclear (CBRN)

După sfârșitul Războiului Rece și căderea Cortinei de Fier, riscul unui război nuclear a scăzut considerabil. Nu se poate afirma pe deplin acest lucru și în cazul folosirii agenților chimici și biologici.

O serie de state și organizații teroriste au programe agresive de înarmare sau caută să achiziționeze tehnologii de producere a armelor de distrugere în masă. Dintre acestea Irakul a prezentat o amenințare reală datorită capacităților de producere a armelor biologice și a riscului mare de folosire a acestora într-o situație disperată.

Din analiza situației internaționale contemporane și a evoluției crizelor și conflictelor ce au loc în lume, România consideră că „una dintre consecințele globalizării se regăsește în impactul direct pe care evoluții și procese transnaționale îl au asupra securității naționale, precum și propagarea într-un efect de cascadă a amenințărilor neconvenționale la nivel internațional. Se poate astfel afirma că statele și societățile se confruntă în prezent cu un fenomen de globalizare a riscurilor. Printre principalele provocări generate de acest fenomen, România identifică în cadrul politicii sale de securitate ca provocări majore: terorismul, inclusiv sub formele sale biologice, chimice sau informatice, agresiuni economico-financiare”.

Persoanele implicate în activități teroriste sunt deopotrivă interesate de cumpărarea, dar și de sustragerea de tehnologii și produse cu relevanță pentru domeniul nuclear, biologic și chimic. Cazul infractorilor români care, în anii 1994-1995, au sustras de la uzine chimice din țară uraniu îmbogățit, pe care l-au traficat apoi în Occident, este o atenționare pentru instituțiile responsabile de ordinea și siguranța națională, pentru intensificarea măsurilor de prevenire și combatere a unor astfel de activități. Eforturile statelor membre și nemembre NATO, sau parteneri, de înlăturare a tuturor vulnerabilităților critice din economie și societate, în general, vor pune stavilă acțiunilor teroriste și infracționale.

Inspecțiile ONU pentru evaluarea capacităților Irakului de folosire a armei biologice desfășurate începând cu luna august 1991 au confirmat temerile serviciilor de informații americane privind arsenalul biologic al Irakului. Printre agenții biologici depistați se aflau: *Bacillus anthracis*, toxinele botulinice, *Clostridium perfringens* (probabil una dintre toxinele produse de aceasta), aflatoxine și ricin.

Un potențial pericol îl reprezintă la această dată amploarea pe care a luat-o crima organizată și posibilitatea de a sustrage și comercializa către diverse organizații teroriste produse din arsenalul biologic dispersat în special în fostul spațiu sovietic.

Activitățile umane, inclusiv cele militare, pot fi influențate printre altele și de existența amenințărilor și riscurilor CBRN. Acestea se manifestă sub forme diferite, astfel:

- Proliferarea și diseminarea necontrolată a tehnologiilor și materialelor NBC, a mijloacelor de diseminare în masă, a armamentelor și altor mijloace letale neconvenționale;
- Expansiunea rețelelor și activităților teroriste și a crimei organizate transnaționale (criminalitate economico-financiară, trafic transfrontalier ilegal de persoane, droguri, materiale radioactive și strategice, de armament și muniție, etc.);
- Degradarea mediului ambiant, prin nerespectarea normelor ecologice, precum și existența în proximitatea frontierelor naționale a unor obiective cu grad ridicat de risc;
- Pericolul declanșării unor conflicte militare zonale ca măsură punitivă extremă împotriva unor regimuri dictatoriale din state care încalcă prevederile convențiilor și tratatelor internaționale în domeniul armelor de distrugere în masă, dezvoltând în ascuns programe militare nucleare, biologice și chimice, care acordă sprijin unor organizații teroriste și a căror politică de sfidare și șantaj reprezintă, prin consecințele posibile, o amenințare în creștere la adresa liniștii și vieții popoarelor;
- Existența stocurilor de muniții nucleare, chimice și biologice, neacceptarea, complexitatea și costurile ridicate ale distrugerii (neutralizării) acestora;
- Proliferarea ADM, atât din punct de vedere al munițiilor, cât și al vectorilor;
- Refuzul (amânarea) aderării sau nerespectarea deliberată a angajamentelor asumate, tratatelor internaționale de reducere a ADM;
- Interesul (preocupările) manifestat prin achiziționarea/producerea de ADM de către state nerecunoscute oficial ca posesoare de asemenea arme;
- Amenințarea și întrebuițarea ADM în unele conflicte locale;
- Terorismul și comerțul legal cu materiale CBRN, dezvoltarea schimburilor economice (transferurile de tehnologie) și interesul politic și financiar aferent.

Diversificarea activităților industriale, de cercetare, medicale, comerciale sau din alte domenii în care se folosesc sau se manipulează substanțe radioactive, chimice sau biologice, constituie factori de risc CBRN, ținând cont că aceste activități sunt supuse posibilelor erori umane, pot scăpa de sub control sau pot fi ținta unor acțiuni violente, teroriste. Cauzele producerii unor astfel de efecte sunt: calamitățile

și catastrofele naturale; erorile umane, acțiuni de sabotaj, lovirea cu mijloace de foc, acțiuni teroriste, accidente de diferite tipuri.

Componentă a CBRN a armelor de distrugere în masă, terorismul chimic, comerțul ilegal și mascat cu material fisionabil și substanțe care se găsesc sub incidența Convenției pentru interzicerea armelor chimice, accidentele produse voit sau din eroare (umană sau tehnologică) în obiective economice de risc CBRN, depozitele de muniții și deșeuri constituie, de asemenea, amenințări serioase și continue, atât în timp de pace, cât și în situații de criză și la război.

Pentru prevenirea terorismului CBRN și descoperirea din timp a pregătirilor pentru un atac de asemenea natură, factorii de decizie din plan politic și militar, trebuie să țină cont de indiciile potențiale asupra interesului CBRN, manifestate de persoane sau grupuri. Acestea sunt:

- procurarea de materiale și echipamente chimice;
- procurarea de materiale și echipamente biologice;
- procurarea de materiale și echipamente radiologice și nucleare;
- achiziționarea de substanțe radioactive, explozibili de mare putere, detectoare de radiații, dozimetre.

Traficul ilicit de materiale radioactive, chimice și biologice, constituie o amenințare la adresa securității internaționale, putând afecta securitatea națională.

Transporturile de substanțe (materiale) periculoase, cu mijloace auto sau pe calea ferată, constituie excelenți vectori, care supuși întâmplării, neglijenței și acțiunilor teroriste, pot produce efecte, uneori incomensurabile, pe termen scurt, mediu și lung, cu un impact deosebit de nefavorabil asupra personalului și mediului pe timp de pace, în situații de criză, pe timpul îndeplinirii misiunilor umanitare de menținere (impunere) a păcii, cât și în caz de război.

Acțiuni de proliferare și strategii de neproliferare

Proliferarea armelor de distrugere în masă continuă în întreaga lume, în special în țările mici și mijlocii, în ciuda eforturilor susținute de control al acestora. Proliferarea ADM reprezintă un fenomen ce poate genera grave amenințări și pericole la adresa securității internaționale. Cazuistica în materie confirmă că grupările care dispun sau încearcă să achiziționeze astfel de arme sunt în continuă creștere. Ele pot scăpa de sub control, în pofida eforturilor pe care le depune comunitatea internațională pe linia prevenirii utilizării lor.

Deși Războiul Rece s-a sfârșit și amenințarea cu un război nuclear global și-a pierdut importanța, lumea rămâne instabilă. Există un număr în creștere de conflicte regionale și de angajare a mijloacelor asimetrice de către forțe non-statale, grupări teroriste și extremiste. În ciuda eforturilor susținute în domeniul controlului

armamentelor, există evidențe solide privind continua proliferare și dezvoltare a ADM și a sistemelor de întrebuințare a acestora în întreaga lume. În același timp, expansiunea urbanizării și distribuția globală a industriilor și materialelor nucleare, biologice și chimice mărește posibilitatea emisiilor materiale toxice industriale (MTI) în mediu ca rezultat al neglijenței, dezastrelor naturale, acțiunii deliberate sau distrugerilor colaterale în cadrul operațiunilor militare.

În fața superiorității forțelor armate cu capacități militare convenționale, adversarii pot căuta strategii și tactici neconvenționale, pentru a reduce acest avantaj folosind agenții CBRN și MTI. În acest context, atentatele, care se înregistrează din ce în ce mai des, puse la cale de grupări teroriste, pot fi realizate pentru a angaja amenințarea cu folosirea agenților CBRN, pentru a limita regulile de angajare ale forțelor armate. Adversarii pot avea reticență cu privire la dreptul internațional și standardele etice, permițându-le să angajeze ca țintă deliberată chiar populația civilă.

Depășirea pragului critic în utilizarea ADM implică considerații politice și de strategie militară, mult diferite de cele asociate războiului contemporan.

Recunoscut fiind faptul că proliferarea armelor de distrugere în masă constituie o amenințare la adresa securității internaționale, statele lumii își intensifică și își extind eforturile întreprinse împotriva acestui risc la adresa umanității, în special prin măsuri de prevenire, sau, în caz că acesta se produce, situația să fie readusă sub control internațional cu mijloace diplomatice. Proliferarea se poate produce în ciuda normelor și acordurilor internaționale de neproliferare, iar armele de distrugere în masă și mijloacele de transport ale acestora pot constitui o amenințare militară directă la adresa umanității și statelor. În lume, principalii actori politici și-au concentrat atenția tot mai mult asupra acțiunilor și măsurilor pentru descurajarea proliferării și folosirii ADM.

Posibilitatea folosirii de către organizațiile teroriste a armelor de distrugere în masă este astăzi reală. Aceste mijloace de distrugere sunt preferate de teroriști pentru capacitatea de nimicire și impactul psihologic puternic, sursa unor astfel de arme o reprezintă regimurile periculoase și disimulate, care le folosesc pentru a-și intimida vecinii și a influența lumea, dar și alte state posesoare, în care măsurile de protecție a unităților de producție și stocare sunt insuficient de temeinice ori incorect aplicate.

Este de notorietate activitatea savantului atomist pakistanez Abdul Quadeer Khan, de vânzare a tehnologiei nucleare în alte state, din Asia până în Africa de Nord. Timp de un deceniu, acesta a vândut planuri pentru tehnologia de îmbogățire a uraniului și chiar hexaflorura de uraniu, gaz care, prin centrifugare, se transformă

în uraniu îmbogățit folosit la producerea armelor nucleare. Punerea la dispoziția Iranului, Libiei și Coreei de Nord a planurilor pentru tehnologia de centrifugare a uraniului, aprovizionarea acestor state cu piese și chiar inventarul complet de centrifugare sunt, recunoaște el, acum, în fața națiunii, opera sa. Alte componente au fost cumpărate de rețele din Europa, Orientul Mijlociu și Africa.

Amenințările teroriste cu întrebuintărea ADM au îndemnat statele să adopte strategii de neproliferare, care fac tot mai dificil tranzitul armelor ilicite.

În ultimii ani au avut loc mai multe inițiative, la nivel statal și al organismelor internaționale, care să ducă la limitarea accesului la tehnologii a unor state, printre care mai semnificative sunt:

a) controlul strict asupra posesiei și transferului de tehnologie nucleară, precum și cooperarea tuturor organismelor responsabile pentru descoperirea laboratoarelor, intermediarilor, furnizorilor și cumpărătorilor de tehnologie și material fisionabil;

b) întărirea legislației și controlului internațional asupra proliferării ADM, o nouă rezoluție a Consiliului de Securitate care să declare criminale statele proliferatoare, să decreteze controlul strict al exporturilor tuturor materialelor sensibile în frontieră;

c) lărgirea cooperării în direcția eliminării armelor nucleare, chimice, biologice și radiologice;

d) instituirea unui sistem de ermetizare a spațiului nuclear civil, pentru a nu permite proliferarea armelor nucleare;

e) în viitor, doar statele care au semnat Protocolul Adițional să poată importa echipament pentru programul lor nuclear civil;

f) crearea unui comitet special al AIEA pentru protecția și verificarea îndeplinirii obligațiilor de către state.

Superterorismul sau terorismul de distrugere în masă are o dimensiune mondială pe care o folosește în difuzarea tehnologiei nucleare, pe baza unei rețele de sprijin intens ramificate, constituite pe fundamente financiare solide, valorificând noile tehnologii de informare și comunicare și vulnerabilitățile societăților occidentale.

Filiera de proliferare nucleară cu materiale radioactive în favoarea grupărilor teroriste rămâne, în primul rând, Pakistanul, stat aflat în criză economică gravă, dispus să cedeze arma nucleară pentru obținerea de devize și care găzduiește încă elemente Al-Qaeda.

Pentru a învinge în confruntarea cu terorismul, se are în vedere abilitarea autorităților militare și civile, a sectorului privat, a societății civile de a colabora în domeniu, de a muta războiul la inamic, de a folosi mijloacele de contracarare specifice, de a multiplica sistemele de control și măsurile de securitate, de a declanșa acțiuni preventive hotărâtoare.

Accesul din ce în ce mai facil la tehnologiile de vârf în domeniul comunicațiilor (Internetul) și transporturilor sporește tendința de amplificare a caracterului internațional al terorismului, făcând ca spațiul să nu mai fie un impediment, nici din punct de vedere al posibilităților de comunicare, nici din cel al distanței.

Terorismul continuă să se adapteze la noile condiții în care riposta internațională și-a demonstrat fermitatea, prin renunțarea la structurile ierarhic-verticale și înlocuirea lor cu celule regionale independente, dar care invocă o ideologie comună (cele 500 de organizații teroriste naționale sunt reunite în aproximativ 10 rețele internaționale).

Terorismul face parte din acele amenințări asimetrice permanente, flexibile, aleatoare, surprinzătoare, greu de anticipat, de supravegheat, de controlat și, mai ales, de contracarat, care mențin o stare permanentă de alertă, de nesiguranță și de teamă.

Deși ideea utilizării agenților biologici și chimici, ca arme folosite în atacuri bioteroriste, este veche, recente progrese ale biotehnologiei oferă posibilitatea creării unor arme biologice cu potențial impresionant.

La această dată se apreciază că se vor intensifica și se vor produce noi atacuri bioteroriste, deoarece se consideră că pot să existe specialiști în grupările teroriste (chimiști, geneticieni, biologi) care pot pune la punct, în scurt timp, agenți biologici, dar și chimici, și pot elabora scenarii ingenioase de fabricare, transport și dispersie a acestora.

Ideea că grupările teroriste nu dispun de tehnologiile sofisticate necesare preparării de agenți toxici și a celor biologici periculoși nu mai este de actualitate.

Chiar dacă organizațiile respective nu au fabrici proprii, care să producă în cantitate mare astfel de produse, nimeni nu poate garanta că aceste organizații nu au acces la astfel de întreprinderi, că nu au laboratoare proprii în care să se facă cercetări și să se realizeze, în cantitățile dorite, substanțe extrem de nocive.

Ingineria genetică aplicată agenților biologici de luptă le poate altera patogeneza, perioada de incubare sau chiar sindroamele clinice pe care le determină.

Asistăm în prezent, la apariția unei noi generații de arme biologice reprezentate de organisme modificate genetic. Cu organismele modificate genetic se trece din domeniul laboratoarelor mici sau clandestine în cel al tehnologiilor de vârf.

Printre armele biologice noi care ar putea fi fabricate se numără agenții binari, alcătuiți din două elemente care, separate, sunt aproape inofensive, însă combinate

pot fi letale. Un exemplu concludent ar putea fi un agent patogen puțin periculos, care, în combinație cu antidotul său, devine virulent. Ar putea fi răspândit, astfel, un virus care să provoace simptomele gripei, dar care ar deveni mortal în momentul administrării de aspirină.

Conform unui nou concept strategic, se pot crea arme non-letale, utilizând un microorganism sau o toxină responsabilă de o afecțiune puțin periculoasă, dar care generează incapacitate, îngreunând astfel orice apărare eficientă a adversarului

Oricât de virulent ar fi, un agent biologic trebuie să scape de detecție și contramăsuri pentru a fi o armă eficientă. Instrumentele de diagnosticare moderne utilizează anticorpi monoclonali orientați specific contra proteinelor de la suprafața microorganismelor. Pe viitor, se poate modifica secvența genelor ce codează aceste proteine, ceea ce va determina imposibilitatea detecției.

Inevitabil, revoluția în biotehnologie va plasa în mâinile grupurilor mici (competente din punct de vedere tehnic) o și mai mare putere distructivă. Această perspectivă pare a fi conturată și confirmată nu de programe militare, ci de cercetări și studii cu caracter nesecret, efectuate în medii universitare.

Faptul că sute și sute de instituții din lume dețin și lucrează cu agenți patogeni aflați pe lista Convenției pentru interzicerea armelor biologice și cu toxine reprezintă o sursă potențială pentru procurarea și folosirea lor în scopuri criminale de către organizațiile teroriste.

Tehnologiile înalte, integrate masiv, vor spori invizibilitatea mijloacelor de luptă, capacitatea de detectare a obiectivelor, efectul și precizia la țintă, capacitatea de influențare a moralului, stării de spirit și comportamentul individual și colectiv al adversarului prin creșterea posibilităților de acțiune psihologică, de manipulare a informației, culturii, tradițiilor, mentalităților, intereselor, etc.

Tehnologia informației, va permite forțelor militare să lupte inteligent, mai rapid și să acționeze mai eficient. Pentru majoritatea statelor, procesul de digitalizare a comenzii și controlul ar putea dura câteva decenii, din cauza dimensiunii efortului financiar și a dificultăților întâlnite în transferul de tehnologie militară avansată.

Întreaga fizionomie a războiului s-a schimbat, de exemplu, prin crearea armelor cosmice, care introduc a patra dimensiune a spațiului în conflictele armate. Toate înnoirile tehnologice din domeniul militar sunt perfecționări tehnologice ale științelor naturii (cibernetica, fizica modernă, chimia, matematica etc.), specialiștii străini constatând că circa 400 de tehnologii cu dublă utilizare, în domeniul civil și militar revoluționează în prezent tehnologia militară.

Criteriul de promovare a schimbărilor în tehnică va cuprinde: eficacitatea, performanțele militare, operaționale, manevrabilitatea, dar și simplitatea, robustețea

și capacitatea de protecție și de a încorpora noua tehnologie, pentru că aceasta din urmă înseamnă ascendent moral și tehnic, standarde înalte, superioritate.

Supravegherea în toate mediile va beneficia de o gamă foarte largă de senzori, care vor urma un proces continuu de miniaturizare. Toate tipurile de muniție inteligentă (racheta de croazieră, muniția multisenzor, rachetele cu dirijare prin fibră optică, muniția de tip hoinar cu dirijare semiactivă prin laser sau bomba inteligentă de aruncător, etc.) vor spori puterea de lovire, precizia și capacitatea structurilor luptătoare.

Acțiuni preconizate de ANCEX

România, consecventă politicii sale de securitate și bună înțelegere cu toate națiunile lumii, consideră că „participarea la programele de neproliferare se va realiza prin revigorarea acțiunilor tradiționale (activități politice și diplomatice, acorduri privind controlul exporturilor, tratate și convenții privind dezarmarea, parteneriate strategice, etc.) și armonizarea mecanismelor și proceselor naționale cu cele ale NATO, UE, ONU și AIEA.

Principalele direcții naționale de acțiune vor viza: creșterea contribuției României la eforturile comunității internaționale privind respectarea fermă a tratatelor internaționale în domeniul dezarmării și interzicerii ADM, întărirea regimurilor și aranjamentelor privind controlul exporturilor și interdicția transferurilor ilegale de materiale nucleare, bacteriologice, chimice și radiologice; participarea la activitățile și acțiunile internaționale vizând asigurarea respectării reglementărilor privind neproliferarea și blocarea accesului ilegal al unor state și organizații la ADM.

Terorismul internațional de sorginte extremist-religioasă, structurat în rețele transfrontaliere, reprezintă amenințarea cea mai gravă, care pune în pericol securitatea națiunilor democratice ale lumii. Nicio țară din lume nu se poate considera la adăpost de acest pericol și niciun stat democratic nu își poate neglija responsabilitățile ce îi revin ca membru al comunității internaționale.

În acest sens, ANCEX, în calitate de autoritate națională în domeniul controlului exporturilor de produse strategice, are datoria de a acționa ori de câte ori va fi necesar, în cadrul UE și a altor organizații internaționale care au aceleași obiective, împărtășesc aceleași valori și promovează aceleași interese pentru:

1. cunoașterea evoluțiilor în plan internațional, în special în cadrul organismelor în domeniul neproliferării și controlului exporturilor, în legătură cu prevenirea și combaterea manifestărilor teroriste;
2. gestionarea și evaluarea permanentă a informațiilor relevante pentru obiectivele prevenirii și combaterii terorismului, obținute de la organismele internaționale pentru neproliferare și control al exporturilor;

3. cooperarea cu organisme și autorități similare cu atribuții în domeniul neproliferării și controlului exporturilor din alte state, în scopul obținerii de informații și date privind manifestările teroriste și pentru utilizarea celor mai bune practici în materie.
4. stabilirea, în colaborare cu structurile naționale specializate, a altor tipuri de informații și date care ar putea intra în aria de interes a instituțiilor componente ale Sistemului Național de Prevenire și Combatere a Terorismului.

Pe linia activităților împotriva fluxurilor de alimentare a terorismului cu resurse umane, mijloace specifice de acțiune, resurse financiare, logistice și informaționale, Agenția acționează pentru:

1. Creșterea capacității instituționale a administrației publice, redefinirea atribuțiilor autorităților publice în scopul adaptării la noile forme de colaborare cu structurile UE. Se va continua organizarea de seminarii în scopul pregătirii funcționarilor din diferite instituții ale statului implicate în sistemul național de control al exporturilor prin creșterea nivelului de cunoaștere și responsabilitate. Se vor încheia protocoale de colaborare cu celelalte instituții ale statului implicate în controlul exporturilor. Se vor organiza pe tot parcursul anului, cursuri în sprijinul funcționarilor vamali pentru identificarea produselor cu relevanță strategică.

2. Întărirea colaborării cu societatea civilă. În acest sens se va continua dezvoltarea relației Guvern-Industrie prin continuarea acțiunilor care conduc la diseminarea de informații privind obligațiile și angajamentele asumate de România pe plan internațional pentru neproliferarea armelor de distrugere în masă și controlul exporturilor. Informațiile diseminate vor face referire la respectarea embargourilor și regimurilor restrictive impuse comerțului cu produse strategice prin rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU, deciziile OSCE, acțiunile și pozițiile comune adoptate de Consiliul Uniunii Europene sau impuse de state cu care România are acorduri de parteneriat în acest domeniu.

3. În calitate de membru al UE, țara noastră trebuie să participe activ la strategia UE de edificare a unei politici de securitate comună. În acest sens, obiectivul principal al Agenției este de a consolida statutul României de contributor la securitatea regională prin acordarea de expertiză statelor din Balcanii de Vest și din regiunea Mării Negre pentru construirea sau reformarea sistemului lor de control al exporturilor. Se are în vedere, de asemenea, organizarea în România a unor reuniuni regionale de impact, cu sprijinul și finanțarea organizațiilor internaționale.

4. ANCEX militează pentru atragerea mediului științific și universitar, precum și a societății civile în activitatea de prevenire a proliferării ADM și de conștientizare a pericolului proliferării armelor de orice natură.

Pe domeniul său de activitate, ANCEX utilizează proceduri și pârghii specifice de control al transferurilor de produse care prezintă riscuri în ceea ce privește destinația și utilizarea finală a acestora. În acest sens, activitatea experților din agenție este concentrată, în principal, pe următoarele direcții:

1. verificarea temeinică a cererilor de licență pentru operațiuni de comerț exterior cu produse strategice în care sunt implicate persoane suspectate de a avea legături cu organizații sau manifestări teroriste și interzicerea sau monitorizarea acestor operațiuni, după caz;
2. blocarea derulării operațiunilor de export cu produse strategice către parteneri din țările considerate ca susținătoare ale terorismului de către comunitatea internațională sau de către state cu care România are relații de parteneriat;
3. aplicarea sancțiunilor internaționale dispuse de rezoluții ale Consiliului de Securitate ONU și Consiliul Uniunii Europene, precum și alte organisme internaționale;
4. elaborarea și actualizarea periodică a unei liste de persoane sau entități, care prezintă risc din punct de vedere al fenomenului terorist, pe baza datelor obținute de organismele internaționale, autoritățile similare din alte state sau de la instituțiile componente ale Sistemului Național de Prevenire și Combatere a Terorismului.
5. verificarea modului de respectare a prevederilor legale privind regimul exporturilor de produse strategice în cazul derulării operațiunilor de comerț exterior cu asemenea produse, în special modul de respectare a destinației și utilizării finale.

Istoria folosirii și a proliferării armelor de distrugere în masă (ADM)

Folosirea gazelor, otrăvurilor și toxinelor de către state în război poate fi urmărită de-a lungul secolelor. Așa după cum se arată în tabelul următor, armele chimice și biologice au o istorie lungă, datând încă din secolul 5 î.e.n.

Unul dintre primii oameni care au plănuit folosirea armelor biologice în America de Nord a fost lordul Jeffrey Amherst. Amherst era comandantul general al forțelor britanice din America de Nord în timpul bătăliei finale din războiul francez și indian (1754–63). *Atlasul Indienilor din America de Nord* al lui Carl Waldman's (New York: Facts on File, 1985) descrie un asediu la Fort Pitt (Pittsburgh) de către conducătorul indigen al forțelor americane Chief Pontiac în timpul verii lui 1763. Amherst i-a trimis o scrisoare unui alt ofițer britanic, încurajându-l să trimită pături și batiste infectate cu variolă indienilor ce înconjurau fortul, pentru a declanșa o epidemie. Deși au fost epidemii de variolă prin câteva dintre triburile indiene din zonă, nu este sigur dacă acest plan a fost executat sau dacă variola a fost implicată în această propunere timpurie de "război bacteriologic".

Totuși, transformarea agenților biologici, chimici și nucleari în arme de distrugere în masă (ADM) este un fenomen relativ recent în istoria războiului.

Ce este mai exact o armă de distrugere în masă?

Există câteva definiții. Unii analiști includ numai armele neconvenționale, chimice, biologice, radiologice și nucleare (CBRN) în această categorie. Conform codului S.U.A., Titlul 5, "Război și Apărare Națională," o ADM este "orice armă sau dispozitiv care este proiectat special pentru, sau are capacitatea de a provoca moartea sau vătămări corporale severe unui număr semnificativ de persoane prin lansare, diseminare sau prin impactul cu (A) substanțe chimice toxice sau otrăvitoare sau precursorii lor; (B) cu organisme infecțioase; sau (C) radiații sau radioactivitate."

Totuși, câțiva alți analiști politici și experți privesc ADM într-un sens mai larg. Armele convenționale capabile să creeze pierderi masive sau "distrugeri în masă" sunt de asemenea clasificate ca ADM. Biroul Federal de Investigații, de exemplu, în articolul "FBI-ul și armele de distrugere în masă," august 1999, declara că o "armă de distrugere în masă (ADM), deși este asociată în mod obișnuit cu agenții nucleari/radiologici, chimici sau biologici, poate să se prezinte și sub forma unor explozivi, cum a fost în cazul bombardării Alfred P. Murrah Federal Building din

Oklahoma City, Oklahoma, în 1995. O armă trece pragul care o delimitează de ADM atunci când consecințele lansării sale copleșesc autoritățile responsabile locale.

În acest text ne vom referi la ADM ca fiind numai armele CBRN și mijloacele lor de livrare.

ADM nu au fost folosite până în timpul primului război mondial (1914–18), când acestea au fost folosite pentru prima oară în mod strategic pentru a cauza pe câmpul de luptă pierderi masive. La 22 aprilie 1915, armata germană a lansat clor gazos din cilindri la Ypres, Belgia, provocând rănirea a cel puțin 2.800 persoane. Britanicii s-au răzbunat mai târziu, în decursul aceluiași an, folosind același gaz împotriva trupelor germane. În total, cam 124.000 tone de arme chimice au fost folosite de toate părțile în timpul primului război mondial

Japonia a folosit arme chimice și biologice în luptele din China și Manciuria înainte și în timpul celui de-al doilea război mondial (1939–45). În cel de-al doilea război mondial au fost introduse de asemenea și armele nucleare, când Statele Unite au bombardat Hiroshima și Nagasaki, în Japonia.

Folosirea și stocarea ADM a continuat și după cel de-al doilea război mondial. În timpul războiului rece dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică s-a constatat o creștere alarmantă a arsenalului ADM și a mijloacelor lor de livrare în state precum Marea Britanie (1952) și Franța (1960).

Deși potrivit tabelului 1 enumerarea se oprește la anul 1998, de atunci au mai existat câteva cazuri de folosire a ADM. În 1998 Statele Unite au bombardat locuri din Irak în care presupuneau că se află ADM. Între 1998 și 2001 au fost lansate mai multe atacuri cu antrax, false dar și adevărate, de către diferite persoane și organizații. Au fost vizate organizații media, inclusiv NBC și Washington Post, birouri guvernamentale din Departamentul de Stat al S.U.A., Casa Albă, birouri ale Congresului, oficii poștale ale S.U.A., clinici în care se efectuează avorturi, etc. În urma câtorva din aceste atacuri s-a constatat expunerea la antrax, infecții și chiar decese în organizațiile media sau în oficiile poștale unde a fost mânăuită corespondența cu antrax.

TABEL 1**Cronologia folosirii și controlului armelor biologice și chimice,****429 î.e.n.– 1998¹**

- 429 î.e.n. – Spartanii ard smoală și sulf pentru a crea fumuri toxice în războiul peloponeziac (CW)
- 424 î.e.n. – Fumuri toxice utilizate în asediul de la Delium în timpul războiului peloponeziac (CW)
- 960-1279 A.D. – Fum cu arsen folosit în bătălia din timpul dinastiei Sung din China (CW)
- 1346-1347 – Mongolii catapulțează cadavre contaminate cu ciumă peste zidurile din Kaffa (în Crimeea), forțând asediații genovezi să fugă (BW)
- 1456 - Orașul Belgrad îi învinge pe invadatorii turci arzând cârpe înmuiate în otravă pentru a crea un nor toxic (CW)
- 1710 – Se presupune că trupele ruse folosesc cadavre infectate cu ciumă împotriva suedezilor (BW)
- 1767 – În timpul războaielor francez și indian britanicii dau triburilor indiene ostile pături care fuseseră folosite la învelirea bolnavilor britanici de variolă (BW)
- 24 aprilie 1863 – Departamentul de război al S.U.A. emite ordinul general 100, proclamând "Folosirea otrăvurilor sub orice formă, otrăvirea fântânilor, a hranei sau a armelor este în totalitate exclusă din războiul modern"
- 29 iulie 1899 – este semnată "Convenția de la Haga (II) privind respectarea legilor și obiceiurilor războiului terestru". Convenția declară "este în mod special interzisă ... folosirea otrăvurilor sau a armelor otrăvite"
- 1914 – Francezii încep să folosească gaze lacrimogene în grenade și germanii se răzbună folosind gaze lacrimogene în proiectilele de artilerie (CW)
- 22 aprilie 1915 – germanii îi atacă pe francezi cu clor gazos la Ypres, Belgia. Aceasta a fost prima folosire importantă a armelor chimice în primul război mondial (CW)
- 25 septembrie 1915 – primul atac britanic cu arme chimice; clorul gazos este folosit împotriva germanilor în bătălia de la Loos (CW)
- 1916-1918 – agenții germani folosesc antraxul și morva ecvină (răpciuga) pentru infectarea efectivelor de animale și a hranei exportate spre forțele aliate. Incidentele includ infectarea oilor din România exportate în Rusia cu antrax și morvă, a catârilor argentinieni exportati către trupele aliate cu antrax și a cailor americani și a mâncării exportate spre Franța cu morvă
- 26 februarie 1918 – germanii lansează primul atac de artilerie împotriva trupelor S.U.A. folosind obuze cu fosgen și cloropicrină. Prima folosire importantă a gazelor împotriva forțelor americane (CW)
- iunie 1918 – prima folosire a gazelor de luptă de către S.U.A. (CW)
- 28 iunie 1918 – Statele Unite încep oficial programul de înarmare chimică prin stabilirea unui Serviciu de Arme Chimice (CW)
- 1919 – britanicii folosesc adamsita împotriva bolșevicilor în timpul războiului civil rus (CW)
- 1922-1927 – spaniolii folosesc arme chimice împotriva rebelilor din Rif din Maroc-ul spaniol (CW)
- 17 iunie 1925 – este semnat "Protocolul de la Geneva privind interzicerea

¹ **Source:** Adapted from "Chronology of State Use and Biological and Chemical Weapons Control," in Chemical and Biological Weapons Resource Page, Center for Nonproliferation Studies, October 24, 2001, <http://cns.miis.edu/research/cbw/pastuse.htm>, (accessed September 23, 2004)

folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a metodelor bacteriologice de luptă " – nu a fost ratificat de S.U.A. și nu a fost semnat de Japonia

- 1936 – Italia folosește iveritina împotriva etiopienilor în timpul invaziei ei în Abisinia (CW)
- 1937 – Japonia începe un program ofensiv de înarmare biologică. Unitatea 731, unitate de cercetare și dezvoltare a armelor biologice este situată în Harbin, Manciuria. În decursul acestui program cel puțin 10.000 prizonieri sunt uciși în experimente japoneze (BW)
- 1939 – Incidentul Nomonhan – Japonezii otrăvesc sursa sovietică de alimentare cu apă de la fosta graniță cu Mongolia cu bacterii ale febrei tifoide. Prima folosire a armelor biologice de către japonezi (BW)
- 1940 – Japonezii aruncă orez și grâu amestecate cu purici infestați cu ciumă bubonică deasupra Chinei și Manciuriei (BW)
- 1942 – S.U.A. își începe programul ofensiv de înarmare biologică și își alege sediul pentru cercetare și dezvoltare la Camp Detrick, Frederick, Maryland (BW)
- 1942 – Naziștii încep folosirea de Zyklon B (acid cianhidric) în camerele de gazare pentru asasinarea în masă a prizonierilor din lagărele de concentrare (CW)
- Decembrie 1943 – Un vas S.U.A. încărcat cu bombe cu iveritina este atacat de către germani în portul Bari; 83 militari S.U.A. mor în apele otrăvite (CW)
- Aprilie 1945 – Germanii produc și stochează o cantitate mare de gaze neuroparalizante tabun și sarin, dar nu le folosesc (CW)
- Mai 1945 – Se cunosc numai utilizări tactice ale armelor biologice de către Germania. Un rezervor mare din Boemia este otrăvit cu ape de canalizare (BW)
- Septembrie 1950 - Februarie 1951 – Într-un test pentru metode de dispersie a armelor biologice, sunt pulverizați simulanți biologici deasupra orașului San Francisco (BW)
- 1962-1970 – S.U.A. folosește gaze lacrimogene și patru tipuri de defolianți, inclusiv agentul Orange, în Vietnam (CW)
- 1963-1967 – Egiptul folosește arme chimice (fosgen, iveritina) împotriva Yemenului (CW)
- Iunie 1966 – Statele Unite desfășoară un test referitor la vulnerabilitatea în fața unui atac cu arme biologice prin eliberarea unui simulant biologic inofensiv în metrourile din orașul New York (BW)
- 25 noiembrie 1969 - Președintele Nixon anunță abandonarea unilaterală a programului ofensiv al S.U.A. de înarmare biologică (BW)
- 14 februarie 1970 - Președintele Nixon extinde eforturile de dezarmare și asupra toxinelor, acoperind astfel o lacună care ar fi permis producția lor (BW)
- 10 aprilie 1972 – Este deschisă spre semnare " Convenția privind interzicerea perfecționării, producerii și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și asupra distrugerii lor" (BWC)
- 1975 – S.U.A. ratifică Protocolul de la Geneva (1925) și BWC
- 1975-1983 – Presupusă folosire a Yellow Rain (micotoxine trichothecene) de către trupele sovietice în Laos și Cambodgia. Există dovezi care sugerează folosirea toxinei T-2, dar o altă ipoteză sugerează că petele galbene caracteristice Yellow Rain au fost cauzate de defecațiile roiurilor de albine (CW)
- 1978 – În cazul unui asasinat comandat de Uniunea Sovietică, exilatul bulgar Georgi Markov, care trăia în Londra, este înțepat cu vârful unei

- umbrele care-l injectează cu o biluță (alice) conținând ricin (BW)
- 1979 – Guvernul S.U.A. pretinde că sovieticii au folosit arme chimice în Afganistan, inclusiv Yellow Rain (CW)
- 2 aprilie 1979 – Început de epidemie de antrax pulmonar în Sverdlovsk, Uniunea Sovietică. În 1992, președintele rus Boris Iețîn recunoaște că epidemia a fost cauzată de o scăpare accidentală de spori de antrax de la o instalație microbiologică militară sovietică (BW)
- August 1983 – Irakul începe să folosească arme chimice (iperită gazoasă), în războiul Iran-Irak (CW)
- 1984 – Prima folosire a agentului neuroparalizant tabun pe câmpul de luptă, de către Irak în timpul războiului Iran – Irak (CW)
- 1985-1991 – Irakul își dezvoltă capacități ofensive de înarmare biologică ce include antraxul, toxina botulinică și aflatoxine (BW)
- 1987-1988 – Irakul folosește arme chimice (acid cianhidric, iperită gazoasă) în campania sa din Anfal împotriva kurzilor, cel mai notabil fiind masacrul de la Halabja din 1988 (CW)
- 3 septembrie 1992 - "Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora" (CWC) este aprobată de Națiunile Unite
- 29 aprilie 1997 - CWC intră în vigoare
- 1998 – Irakul e suspectat că își menține un program activ CBW încălcând acordul de încetare a focului semnat cu Consiliul de Securitate al UN. Bagdadul refuză să permită vizita inspectorilor UNSCOM în locuri nedeclarate (CW/BW)

TABEL 2. Rachete și statele deținătoare (la nivelul anului 2004)

Raza	Țara
Rachete intercontinentale și/sau balistice lansate de pe submarin (mai mare de 5500 km)	China, Franța, Rusia, Marea Britanie, SUA, Coreea de Nord (Taepo Dong 2 sau Taepo Dong ICBM)
Rachete balistice cu rază intermediară (3000-5500 km)	India, Iran, posibil Coreea de Nord
Rachete balistice cu rază medie (1000-3000 km)	Israel, Coreea de Nord, Arabia Saudită, China, India, Pakistan, Iran
Rachete balistice cu rază scurtă (70-1000 km)	Afganistan, Algeria, Argentina, Armenia, Belarus, Bulgaria, China, Cehia, Egipt, Grecia, India, Iran, Irak, Israel, Kazahstan, Libia, Olanda, Coreea de Nord, Pakistan, România, Rusia, Serbia, Slovacia, Coreea de Sud, Siria, Taiwan, Turcia, Turkmenistan, Ucraina, EAU, Vietnam și Yemen

State implicate în proliferarea armelor de distrugere

Egipt

Deși Egiptul a fost un aliat al SUA în Orientul Mijlociu, el rămâne pe lista americană a țărilor monitorizate pentru proliferarea ADM. Într-un Raport adresat Congresului SUA cu privire la achiziționarea de tehnologie referitoare la ADM și arme convenționale avansate (2001), CIA avertiza asupra faptului că Egiptul continuă să achiziționeze rachete și tehnologie din Coreea de Nord și asupra tentativelor de achiziție a diverselor sisteme de arme.

Egiptul a început programul sau nuclear în 1950 cu asistență din partea URSS, pentru început și, mai târziu, din partea SUA. A produs propriile rachete Scud-A și Scud-B, în paralel cu o multitudine de rachete pentru livrare ADM.

Egiptul a aderat la NPT în 1981 și a chemat, de asemenea, la crearea Orientului Mijlociu ca zonă liberă de arme nucleare.

Egiptul este una dintre primele țări care și-a pregătit militarii pentru apărarea împotriva armelor chimice și a relatat despre utilizarea iperitei împotriva Yemenului de Nord, la mijlocul anilor șaiszeci. Se crede că arsenalul de arme chimice cuprinde iperita și fosgenul, care pot fi livrate prin intermediul rachetelor dirijate, rachetelor nedirijate, minelor și loviturilor de artilerie.

Dezvoltarea armelor chimice de către Egipt și refuzul său de a semna CWC sunt considerate ca un răspuns la dezvoltarea programului nuclear de către Israel. Cu toate acestea, s-a angajat oficial să nu achiziționeze și să nu producă agenți pentru război chimic.

Informațiile referitoare la armele biologice ale Egiptului sunt limitate. A semnat BTWC în 10 aprilie 1972 și a declarat că nu are capacități în domeniul armelor biologice. Pe de altă parte, Egiptul are o puternică bază tehnologică și resursele necesare pentru dezvoltarea unui program de arme biologice semnificativ și eforturile sale în trecut au fost legate de dezvoltarea agenților biologici cum sunt ciurma și virusul encefalitei. Conform NTI, Israelul acuză Egiptul de continuarea cercetărilor pentru transformarea în arme a antraxului, bacteriei ciumei, toxinei botulinice și a virusului febrei din Valea Rift. Guvernul egiptean a negat vehement aceste afirmații.

China

Unul din cele 5 state deținătoare de arme nucleare membre ale NPT, China a dezvoltat ADM din 1955. A desfășurat primul său test nuclear în 1964 și menține un arsenal nuclear care constă din rachete dirijate și diverse alte arme. Colecția de rachete a Chinei include rachete balistice intercontinentale (ICBM), submarine lansatoare de rachete balistice (SLBM) și rachete tactice, conform inventarului alcătuit de *Asociația pentru Controlul Armelor* (o organizație nepartizantă, dedicată promovării unei înțelegeri publice pentru și în sprijinul unor politici efective de control al armelor). Este estimat că China posedă în jur de 400 ogive nucleare și menține rachete orientate către SUA și Taiwan. În prezent numai China și Rusia sunt cei 2 potențiali adversari ai SUA cu capacități de lansare de rachete care pot ținti și lovi orașele americane. Totuși, China a dat asigurări repetate privind politica sa de "a nu folosi primul" forțele sale nucleare, semnificând că va face uz de armele nucleare ca represalii pentru un atac nuclear ofensiv.

Dezvoltarea unor sisteme de rachete perfecționate este o mare prioritate pentru China. În decembrie 2002 a testat cu succes racheta cu rază medie DF-21 (1800 km sau 1100 mile) cu multiple capete de luptă. Este așteptată testarea rachetei cu multiple capete de luptă DF-31, cu o rază de acțiune de 8000 km (aproximativ 5000 mile) după dezvoltare.

China a aderat la NPT în 1992 și 2 ani mai târziu s-a angajat să nu exporte rachete sol-sol asamblate (rachete trase de pe un lansator terestru și direcționate către o altă țintă terestră). În 1996 a semnat Tratatul cuprinzător de interzicere a testelor (CTBT) și Convenția privind interzicerea armelor chimice (CWC), declarând în același timp că fostele facilități de producere a armelor chimice din China au capacitatea de a produce agenți pentru război, dar că toate stocurile de arme chimice au fost distruse. Guvernul SUA a rămas sceptic privind veridicitatea acestor declarații. Oficiali ai apărării SUA se îndoiesc de asemenea de afirmația Chinei că nu posedă agenți biologici pentru arme, în ciuda faptului că China a semnat Convenția privind armele biologice și cu toxine (BTWC) în 1984.

Conform lucrării *China și proliferarea armelor de distrugere în masă și a rachetelor: Editura Politică (Washington, DC: Serviciul de cercetare al Congresului, 8 august 2003)*, China a ignorat în mod repetat promisiunile pe care le-a făcut să nu vândă ADM, în particular tehnologie pentru rachete, altor state. La finele anului 2004, administrația Bush a impus sancțiuni împotriva companiilor chineze pentru cel puțin 8 transferuri referitoare la rachete balistice, arme chimice și rachete de croazieră în Pakistan și Iran. Este larg acceptat în rândul analiștilor și documentat în fișele de date ale Asociației pentru controlul armelor (ACA) că China a acordat

asistență directă programelor Pakistanului pentru rachete balistice cu rază scurtă și medie, cu materiale și expertiză tehnică și, de asemenea, a furnizat rachete balistice cu rază scurtă Iranului și rachete balistice cu rază medie Arabiei Saudite.

Inițiativa privind amenințarea nucleară (NTI) - organizație nonprofit, fondată în 2001 de fondatorul CNN Ted Turner și de fostul senator Sam Nunn, care urmărește să întărească securitatea globală prin reducerea riscului utilizării și prevenirea răspândirii armelor nucleare, biologice și chimice a raportat că China a încheiat, de asemenea, acorduri de cooperare nucleară cu peste 20 de țări. Aceste acorduri sunt limitate exclusiv la utilizarea energiei nucleare în scopuri pașnice și conțin clauze cu garanții împotriva re-transferului materialelor și echipamentelor de către fiecare țară fără consimțământul prealabil al celeilalte țări și necesită protecția fizică a tuturor materialelor și echipamentelor pe teritoriul fiecărei țări.

India

India este una dintre țările cel mai recent intrate pe scena armelor nucleare. NTI a raportat că India a testat primul său dispozitiv nuclear în 1974 și a efectuat 5 teste adiționale subterane cu arme nucleare.

În mai 1998 India, unul dintre statele care refuză să semneze NPT, avea un puternic program nuclear, pentru care primise asistență de la o mulțime de state. A dezvoltat rachete balistice și arme convenționale avansate pentru a servi ca mod de livrare a capetele de luptă nucleare. Rachetele din seria *Prithvi* au raza de acțiune între 150 și 250 km (93 la 155 mile). *Danush* este versiunea navală a lui *Prithvi*, cu o rază de acțiune de 250 km (155 mile). Este cunoscut că *Agni I* are raza de acțiune de la 700 la 750 km (435-466 mile), în timp ce despre *Agni II* s-a raportat că are raza de acțiune de 1500 km (932 mile). În septembrie 2003 India a anunțat planurile de a dezvolta o rachetă *Agni III* cu o rază de 3000 km (1864 mile).

India a ratificat CWC în 1996 și a declarat stocurile existente de arme chimice. Conform termenii CWC trebuia să distrugă aceste stocuri de arme în 2007. Sunt puține informații dacă India are capacități ofensive cu arme biologice, deși posedă o puternică infrastructură civilă în biotehnologie. India este semnatară a BTWC din 1974.

Iran

După răsturnarea Șahului Iranului în 1979, se crede că Iranul a dezvoltat un program activ în domeniul ADM pentru a contracara amenințarea Israelului, precum și pentru a descuraja oponentii și a instaura dominația regională în Golful Persic și Marea Caspică.

Iranul a aderat la NPT în 1970, dar rămâne îngrijorarea că Iranul dezvoltă pe ascuns capacități privind armele nucleare sub pretextul construirii și exploatării uzinelor de energie nucleară pentru generarea electricității. NTI a raportat că în 2002 serviciile secrete americane au descoperit pe fotografiile din satelit că Iranul a construit în secret și operează 2 facilități nucleare – una de îmbogățire a uraniului la Natanz și o fabrică de producție a apei grele în apropiere de Arak. AIEA, care conduce inspecțiile conform NPT, a declarat că Iranul a împiedicat inspecțiile AIEA la cele două fabrici. În februarie 2003 o delegație a vizitat fabrica de la Natanz și directorul IAEA, Mohamed EL Baradei, a confirmat că facilitatea de la Natanz este pentru îmbogățirea uraniului, un component cheie în dezvoltarea armelor nucleare.

În vara lui 2004 îngrijorarea privind intențiile nucleare ale Iranului s-a reînnoit când s-a desprins că a fost reluată construcția centrifugelor și echipamentelor pentru obținerea hexafluorurii de uraniu, ambele fiind necesare pentru construcția armelor nucleare. Iranul a promis Marii Britanii, Franței și Germaniei că va suspenda construcția centrifugelor pentru a demonstra intenția sa de a coopera cu AIEA. În aprilie 2004 Iranul a decis să coopereze ferm cu AIEA, pretinzând că a suspendat programul de îmbogățire a uraniului și consimțind inspecția IAEA. O rezoluție AIEA din iunie 2004 reproșa Iranului că a reluat programul nuclear. SUA a propus AIEA să aducă îngrijorările sale în fața Consiliului de Securitate al ONU. A urmat un război al declarațiilor, cu oficiali ai Israelului amenințând cu o lovitură preventivă împotriva site-urilor nucleare ale Iranului și Iranul anunțând că orice lovitură preventivă va fi urmată de un atac împotriva fabricilor nucleare ale Israelului.

În august 2004, în mijlocul escaladării tensiunilor privind programul său nuclear, Iranul a anunțat că a finalizat testele noii rachete *Shahab-3*, cu o rază de acțiune de aproximativ 800 mile. Racheta este capabilă să lovească ținte din Israel și baze ale SUA din regiunea Golfului Persic. Cu ajutorul Coreei de Nord, Iranul a dezvoltat rachete, pentru mulți ani. Bazate pe proiecte rusești vechi, actualizate împreună de Coreea de Nord și Iran, rachetele deja dezvoltate și stocate sunt capabile să atingă cel puțin 500 km (311 mile), cu un potențial să depășească 4000 km (2485 mile).

Iranul este una dintre puținele țări împotriva cărora s-au utilizat arme chimice (de către Irak, în războiul din 1980-1988). SUA au susținut că Iranul a lucrat la dezvoltarea programului de arme chimice datorită războiului cu Irakul. Conform NTI, arsenalul de arme chimice al Iranului ar putea include sarin, iperită, fosgen și acid cianhidric. Conform estimărilor guvernului SUA, Iranul are capacitatea de a produce 1000 t/an de agenți chimici și poate avea un stoc de câteva mii de tone de agenți chimici transformați în arme și în vrac. Iranul a ratificat CWC în 1997 și a negat ferm existența programului de arme chimice. În 2003 CIA a raportat (Raport neclasificat

către Congres despre achiziția tehnologiei referitoare la ADM și arme convenționale avansate, 1 ianuarie-30 iunie 2003, Washington, DC: CIA, noiembrie, 2003) că Iranul a avut contacte active cu companii chineze pentru achiziționarea tehnologiei și expertizei pentru producerea propriilor agenți paralizanți.

Iranul a ratificat BTWC în 1973, dar se crede că deține resursele și expertiza de a derula rapid un program de arme biologice. SUA susțin că Iranul poate produce mici cantități de arme biologice incuzând micotoxina, ricinul și virusul variolei.

Israel

Israelul are cel mai sofisticat program de arme convenționale și de arme nucleare din Orientul Mijlociu, în mare măsură datorită primirii unei asistențe financiare considerabile din partea occidentului.

Cu toate acestea, Israelul nu a semnat NPT și a ales să urmeze opțiunea nucleară deoarece nu crede că SUA pot să îl protejeze efectiv în cazul unei prime lovituri cu ADM din partea vecinilor apropiați. În egală măsură, Israelul consideră SUA un aliat puternic, dar este independent și crede că se poate baza numai pe capacitatea proprie pentru protecție. Poziția geografică a Israelului îl face vulnerabil la atacurile din parte vecinilor arabi. Israelul nu a declarat deschis capabilitățile sale nucleare, dar este un mic dezacord printre experți că Israelul are un program nuclear bine dezvoltat, în apropierea orașului Dimona.

La finele anilor 90, serviciile secrete americane estimau că Israelul ar putea deține între 75 și 130 arme nucleare. Estimările după alți observatori se ridică la peste 400. În iulie 2004 directorul AIEA, Mohamed El Baradei, a vizitat Israelul; oricum, oficiali israelieni susțin că nu iau în considerare dezarmarea până nu se obține o pace cuprinzătoare în Orientul Mijlociu și că nu permit inspecțiile AIEA la complexul nuclear de la Dimona.

S-a publicat puțin despre capabilitățile privind armele biologice și chimice ale Israelului. Oricum, Israelul nu a semnat BWC și NTI raportează că statele vecine presupun că Israelul are un program activ de arme biologice. Conform Federației oamenilor de știință americani, programul de război biologic și chimic ofensiv este localizat la Ness-Ziona. Deși Israelul a semnat CWC, până în prezent nu a ratificat Convenția. Mai multe rapoarte publicate de oameni de știință care lucrează în Departamentul de farmacologie din Institutul de cercetări biologice de la Ness-Ziona prezentau descrieri despre agenți paralizanți și în 1992 un avion care conținea 50 galoane de precursori chimici pentru agentul paralizant sarin s-a prăbușit în drum spre Ness-Ziona.

Libia

Pentru mulți ani Libia a fost motivată să se angajeze într-un program agresiv de ADM ca răspuns la programul nuclear al Israelului și din dorința națională de a-și asuma un rol proeminent în politica regională. Libia a folosit armele chimice în conflictul cu Ciadul din 1987 și a stocat pentru mulți ani tehnologie pentru arme nucleare. Odată fiind considerată un pericol serios pentru Orientul Mijlociu, datorită sprijinului său pentru organizațiile teroriste și derulării programelor de arme nucleare, chimice și biologice, Libia s-a transformat drastic în 2003. După căderea regimului lui Saddam Hussein în Irak, Libia a început să negocieze cu SUA și Marea Britanie abandonarea programului de arme nucleare în schimbul normalizării relațiilor cu Occidentul. În decembrie a fost de acord să abandoneze toate programele legate de ADM și să permită accesul inspectorilor internaționali în țară. Ca parte a acordului, Libia a fost de acord să elimine rachetele balistice cu raza peste 300 km (186 mile), să respecte liniile directoare ale MTCR și a semnat Tratatul pentru interzicerea totală a testelor nucleare (CTBT).

Conform lucrării *Dezarmarea Libiei: Arme de distrugere în masă (Washington, DC: Serviciul de cercetări al Congresului, aprilie, 2004)*, dezvoltarea armelor nucleare libiene era mai avansată decât credeau SUA și Marea Britanie. Libia deținea un număr mare de centrifuge necesare îmbogățirii uraniului pentru utilizare în arme, ca și informații pentru proiectarea armelor. Raportul susține că proiectul semăna foarte mult cu capetele de luptă nucleare chineze din anii 60. S-a aflat în ianuarie 2004 că Libia și Iranul au primit asistență pentru dezvoltarea nucleară de la omul de știință Abdul Qadeer Khan, conducătorul programului nuclear al Pakistanului. Distrugerea sau eliminarea capacităților libiene în domeniul ADM a început în ianuarie 2004 cu transferarea a 55000 livre de documente și componente în SUA. În martie 2004 mai mult de 1000 t de părți de rachete și centrifuge, lansatoare de rachete și echipamente aferente au fost expediate în afara țării.

În anul 2004 Libia a ratificat CWC și s-a angajat să înceapă procesul de distrugere a stocurilor de arme chimice deținute.

Coreea de Nord

Coreea de Nord reprezintă o serioasă amenințare la pacea în Asia. Națiune izolată, cu mare potențial militar, are un foarte dezvoltat program de arme nucleare și a construit capacități de rachete care pot atinge ținte în țările vecine, inclusiv în SUA.

TABEL 3. Programele de arme nucleare, biologice, chimice și de rachete ale Coreei de Nord (ianuarie 2001)²

Nuclear	Facilitățile de producere a plutoniului de la Yongbyon și Taechon, înghețate în 1994 conform Acordului cadru; înghețare verificată de AIEA. Se crede că s-a produs și deturnat suficient plutoniu, înainte de 1992, pentru o armă nucleară mică. Îngrijorarea rămâne privind posibila acoperire a eforturilor pentru arme nucleare. A ratificat NPT; mai târziu a declarat că are statut special. Acest statut nu este recunoscut de SUA și ONU. Nu a semnat CTBT.
Biologic	A urmărit obținerea de capacități biologice pentru război încă din 1960. Posedă infrastructura care poate fi utilizată pentru producere de agenți biologici pentru război; poate avea arme biologice disponibile pentru utilizare. A aderat la BTWC.
Chimic	Se crede că posedă mari stocuri de precursori chimici și agenți chimici pentru război, Probabil intenționează să folosească agenți chimici împotriva SUA și forțelor aliate după unele scenarii. Posedă și este capabilă să livreze agenți neuroparalitici; poate dezvolta cel mai avansat agent neuroparalitic VX. Nu a semnat CWC.
Rachete balistice	Produce și este capabilă să utilizeze SCUD B și SCUD C SRBM și No Dong MRBM. A lansat cu succes varianta Taepo Dong 1 MRBM într-o încercare eșuată de plasare un satelit pe orbită (august 1998). Dezvoltă racheta Taepo Dong 2 ICBM; a fost de acord cu moratoriul de întrerupere a testelor cu rachete cu rază lungă, în septembrie 1999; a reafirmat acordul în 2000. A rămas capabilă să reia testele. Nu este membră MTCR.
Alte mijloace de livrare disponibile	Rachete terestre și navale împotriva rachetelor de croazieră lansate de pe nave; nu au capete de luptă NBC. Aviație: de luptă, bombardiere, elicoptere. Sisteme terestre: artilerie, lansatoare de rachete, mortiere, pulverizatoare. Forțe pentru operațiuni speciale.

Abrevieri folosite:

AIEA - Agenția internațională pentru energie atomică

CTBT - Tratatul pentru interzicerea totală a testelor nucleare

CWC - Convenția privind armele chimice

SRBM – Rachete balistice cu rază scurtă (raza 1000 km sau mai puțin)

MRBM – Rachete balistice cu rază medie

ICBM – Rachete balistice intercontinentale (raza mai mare de 5500 km)

MTCR – Regimul de control al tehnologiilor pentru rachete

NPT - Tratatul de neproliferare nucleară

BTWC - Convenția privind armele biologice și cu toxine

NBC – Nuclear, biologic, chimic

Datele din tabel demonstrează preocupările Coreei de Nord în variate programe de arme NBC (nuclear, biologic, chimic) și rachete. Cercetările nucleare ale Coreei

² **Sursa:** "Coreea de Nord: Programele de arme NBC și de rachete", în *Proliferarea: Amenințare și răspuns*, Departamentul apărării al SUA, Biroul secretarului apărării, ianuarie 2001, <http://www.defenselink.mil/pubs/ptr20010110.pdf> (accesat 23 septembrie 2004)

de Nord au început prin anii 60 când țara a construit un reactor de cercetare cu ajutorul URSS. A semnat NPT în 1985, dar au fost discrepanțe între declarațiile sale nucleare și rezultatele inspecțiilor AIEA. Coreea de Nord a fost de acord să oprească programul nuclear în 1994, când a intrat într-un acord cu SUA, care s-a angajat să o ajute în dezvoltarea energiei nucleare în scopuri civile. Coreea de Nord a anulat acest acord în 2002, când și-a relevat programul de îmbogățire a uraniului pentru arme nucleare.

Consiliul Național de Informații al SUA a estimat în decembrie 2001 că deja Coreea de Nord a produs una, posibil două, arme nucleare. În ianuarie 2003 Coreea de Nord a anunțat intenția sa de a subscrie la NPT. În iunie 2003 a anunțat deschis intenția sa de a construi o forță de descurajare nucleară. La sfârșitul lui 2003 Coreea de Nord a angajat discuții cu SUA, China, Rusia, Japonia și Coreea de Sud într-un efort de a închide programul său de arme nucleare. Oricum, la sfârșitul lui 2004 nu s-a făcut niciun progres în ciuda insistenței SUA pentru demontarea programului nuclear al Coreei de Nord înainte de abordările referitoare la problemele sale economice și de securitate. Mai mult, în 2006 și la începutul lui 2009 Coreea de Nord a efectuat două teste nucleare care au îngrijorat comunitatea internațională.

Coreea de Nord are de asemenea un program de rachete la o scară largă. A dezvoltat cu succes o serie de rachete Scud și a testat în zbor o rachetă ICBM în 1998. Coreea de Nord dispune de rachete cu rază mică și medie de acțiune, ca și de potențialul de a dezvolta rachete cu rază lungă. În 2004 săptămânalul *Jane's Defense* a raportat implementarea de către Coreea de Nord a unei noi rachete balistice terestre cu o rază de 2500-4000 km (1553-2485 mile) și a unei rachete navale cu o rază de acțiune de cel puțin 2500 km (1553 mile). Ambele rachete pot transporta arme nucleare și sunt capabile de a lovi SUA. Stocurile Coreei de Nord de aproximativ 600 rachete balistice raportate, includ în jur de 100 de rachete cu o rază de acțiune medie *No-Dong*. Aceste rachete pot atinge aproape 1300 km (808 mile).

Coreea de Nord a refuzat să semneze CWC și se crede că menține o capacitate semnificativă privind armele chimice. NTI raportează că sunt 12 instalații pentru arme chimice, unde sunt produse materii prime, precursori și agenți actuali și 6 depozite majore de păstrare. Se spune că stocul de arme chimice include sarin, fosgen și iperită, ca și câteva tipuri de muniție pentru livrare. NTI estimează capacitatea de producție de arme chimice a Coreei de Nord la circa 4500 t/an, cu un potențial triplat pe timp de război.

Coreea de Nord a semnat BTWC în 1987, dar oficiali SUA o suspectează de dezvoltarea în secret de agenți biologici pentru arme, incluzând bacterii care provoacă antrax și ciumă.

Pakistan

Pakistanul a urmat diferite programe de arme NBC și rachete.

În 1998 a devenit a 7-a putere nucleară. Pakistanul a dezvoltat oficial programul său nuclear ca răspuns la amenințarea percepută din partea Indiei. A primit o asistență științifică și tehnică semnificativă din partea Chinei și Coreei de Nord. Ca parte a unui pachet ajutor care implică circa 3 miliarde \$ pentru 5 ani, Pakistanul a fost de acord să înceteze proliferarea nucleară și să asiste SUA în războiul cu terorismul. Abdul Qadeer Khan, omul de știință care a fost instrumentul în formarea Pakistanului ca putere nucleară, a fost demascat la începutul lui 2004 că a vândut echipamente nucleare și expertiză Iranului și Libiei. Operațiunile sale pe piața neagră s-au extins în întreaga lume și l-au făcut un om bogat. Autoritățile din Pakistan au declinat arestarea lui Khan, care este considerat un erou național, dar va fi arestat la domiciliu pentru restul vieții. Pakistanul are un număr mic de rachete balistice capabile să atingă India, multe din ele fiind replici - copii după dispozitive funcționale prin dezmembrare în componentele lor – ale rachetelor din China și Coreea de Nord. Printre rachetele cu rază scurtă în arsenalul Pakistanului sunt cele cu combustibil solid Hatf-2 și Hatf-3 și Shaheen-1.

Pakistanul a semnat CWC în 1993 și a ratificat-o în 1997, dar sunt puține informații privind agenții pentru armele chimice. În timp ce infrastructura pentru biotehnologie nu este dezvoltată ca cea a Indiei, Pakistanul și-a construit laboratoare capabile să conducă la cercetarea armelor biologice. A semnat BTWC în aprilie 1972 și a ratificat-o în 1974.

Siria

Siria a găzduit centrul de cercetări nucleare care opera sub măsurile de securitate ale AIEA la Dyr-al Jajar și a semnat NPT în 1968. Ca și alte țări din regiune, primul impuls al Siriei pentru achiziționarea de ADM a fost pentru a contracara puterea nucleară și militară convențională mai mare a Israelului.

TABEL 4. Programele de arme nucleare, biologice, chimice și de rachete ale Siriei, (ianuarie 2001)³

Nuclear	Nu s-a urmărit dezvoltarea armelor nucleare. A ratificat NPT; nu a semnat CTBT.
----------------	--

³ **Sursa:** "Siria: Programele de arme NBC și de rachete", în *Proliferarea: Amenințare și răspuns*, Departamentul apărării al SUA, Biroul secretarului apărării, ianuarie 2001, <http://www.defenselink.mil/pubs/ptr20010110.pdf> (accesat 23 septembrie 2004)

Biologic	Posedă infrastructura biotehnologică adecvată în sprijinul unui program limitat de arme biologice. Se crede că a urmărit dezvoltarea agenților biologici, dar probabil nu este în curs niciun efort major de producere a agenților biologici. A semnat dar nu a ratificat BWC.
Chimic	Posedă și este capabilă să livreze agenți neuroparalitici; poate dezvolta cel mai avansat agent neuroparalitic VX. Poate îmbunătăți infrastructura chimică. Nu a semnat CWC.
Rachete balistice	Menține și este capabilă să utilizeze forța rachetelor SCUD B, SCUD C și SS-21. Produce SCUD Cs cu asistență nord-coreeană. Poate îmbunătăți infrastructura pentru producerea rachetelor. Nu este membră MTCR.
Alte mijloace de livrare disponibile	Rachete terestre și navale împotriva rachetelor de croazieră lansate de pe nave; nu au capete de luptă NBC. Aviație: de luptă, elicoptere. Sisteme terestre: artilerie, rachete.

Programul de rachete poate fi trasat de la începutul anilor 70. În primii ani ai secolului 21 posedă una dintre cele mai mari colecții de rachete balistice din Orientul Mijlociu, deși raza de acțiune a celor mai multe dintre rachete este limitată la 500 km (441 mile). Peste ani, s-a aliat URSS, Iran și Coreea de Nord pentru a fi ajutată să dezvolte programul său de rachete. Siria deține câteva sute de rachete SRBM, Scud C, Scud D și SS-21. Unele dintre acestea sunt echipate cu capete de luptă cu arme chimice.

Conform rapoartelor NTI, se crede că Siria ascunde o vastă colecție de arme chimice, incluzând un stoc de agenți paralizanți. Din câte se spun a primit asistență în domeniul armelor chimice din partea Egiptului înainte de războiul împotriva Israelului din 1973.

Siria nu este semnatară a CWC. Siria a semnat totuși BTWC în 1972. Nu există o evidență certă asupra programului de arme biologice al Siriei, dar această țară are o vastă infrastructură în domeniul biotehnologiei și farmaceutic, care utilizează multe produse cu dublă utilizare ce pot fi deturnate către programul de arme biologice.

Irak

În perioada anilor 80 Irakul a investit excesiv în programele nucleare, biologice, chimice și de rachete într-un efort de descurajare a adversarilor și a de a câștiga supremația în Golful Persic. La declanșarea Războiului din Golf în 1991, Irakul a dezvoltat și rafinat planurile pentru arma nucleară. Rapoartele NTI au presupus că în 1991 Irakul era la numai 3 ani distanță de construirea armei nucleare. La sfârșitul Războiului din Golf, comisia specială a ONU (UNSCOM) a fost mandatată prin Rezoluția 687 a Consiliului de Securitate al ONU să asiste AIEA în verificarea și desmembrarea tuturor capabilităților nenucleare ale Irakului.

În cei 7 ani, între 1991 și 1998, UNCSOM a contabilizat între 817 și 819 rachete balistice și a descoperit și distrus un vast arsenal nedeclarat de ADM, inclusiv 48 rachete Scud, 3000 t de precursori chimici, 690 t agenți pentru arme chimice, 38537 muniții și facilități pentru arme biologice la Al-Hakam.

Deși s-a constatat că unitatea de verificare se implica în probleme de cea mai sensibilă securitate a statului, dovada că UNSCOM a fost folosită de CIA pentru a aduna informații militare a condus în cele din urmă la încetarea activității ei după loviturile aeriene Vulpea Deșertului din 1998. Vulpea Deșertului a fost un atac aerian comun al forțelor americane și britanice împotriva ”programelor de arme nucleare, chimice, biologice ale Irakului, precum și a capacităților militare care amenințau vecinii”, așa cum a explicat președintele Bill Clinton în mesajul televizat către națiune din 16 decembrie 1998.

La 17 decembrie 1999 Rezoluția 1284 a Consiliului de Securitate al ONU a înlocuit UNSCOM cu o nouă unitate de verificare denumită Comisia UN de monitorizare, verificare și inspecție (UNMOVIC), condusă de fostul director AIEA Hans Blix. Irakul nu a acceptat noii inspectori și a solicitat ridicarea sancțiunilor împotriva sa înainte de reluarea inspecțiilor. SUA au refuzat să ridice sancțiunile până când Irakul nu demonstrează distrugerea completă a tuturor ADM.

În 2002 SUA și-a focalizat din nou atenția asupra Irakului, îngrijorare crescută datorită încercărilor consacrate programelor NBC și de rachete, prezentate în tabelul de mai jos.

TABEL 5. Programele nucleare, biologice, chimice și de rachete ale Irakului (ianuarie 2001)⁴

Nuclear	A avut un program de dezvoltare a armelor nucleare cuprinzător, prioritar pentru operațiunea Furtună în Deșert. Infrastructura a suferit pagube considerabile de la bombardamentele coaliției și demontările AIEA. Angaja oameni de știință, ingineri și informații de proiectare arme nucleare; fără material fisionabil ar fi fost nevoie de 5 ani sau mai mult și o asistență străină semnificativă pentru reconstrucția programului și producerea de dispozitive nucleare; era nevoie de mai puțin timp dacă era achiziționat suficient material fisionabil în mod ilicit. A ratificat NPT; nu a semnat CTBT.
Biologic	A produs și a transformat în arme cantități semnificative de agenți biologici pentru război, prioritar pentru Furtună în Deșert. A recunoscut eforturile pentru război biologic în 1995, după 4 ani de negare; a susținut că a distrus toți agenții, dar nu a oferit probe credibile. Era posibilă începerea reconstrucției programului în absența inspecțiilor și monitorizărilor ONU.

⁴ **Sursa:** ”Irak: Programele de arme NBC și de rachete”, în *Proliferarea: Amenințare și răspuns*, Departamentul apărării al SUA, Biroul secretarului apărării, ianuarie 2001, <http://www.defenselink.mil/pubs/ptr20010110.pdf> (accesat 23 septembrie 2004)

	A aderat la BWC.
Chimic	A reconstruit unele infrastructuri de producere a chimicalelor, după cum se spune, pentru uz comercial. UNSCOM a descoperit dovada agentului neuroparalitic persistent VX în rachete în 1988, în ciuda negării timp de 7 ani de către Irak că a transformat VX în armă. Era posibilă începerea reconstrucției programului în absența inspecțiilor și monitorizărilor ONU. Nu a semnat CWC.
Rachete balistice	A angajat probabil un număr limitat de rachete varianta SCUD, lansatoare și capete de luptă capabile să livreze agenți chimici și biologici. Menținea suficiente capacități de producere rachete. Lucra continuu la propelanți lichizi și solizi pentru SRBM permise de UNSCR 687; probabil utiliza experiența tehnică dobândită pentru eforturile de dezvoltare a viitoarelor rachete cu rază lungă. Nu este membră MTCR.
Alte mijloace de livrare disponibile	Rachete terestre împotriva rachetelor de croazieră lansate de pe nave; rachete tactice aeriene; nu aveau capete de luptă NBC; probabil stocul era limitat. Sisteme aeriene: avioane de luptă, elicoptere, UAVs. Sisteme terestre: artilerie, rachete.

În noiembrie 2002 Consiliul de Securitate al ONU a adoptat Rezoluția 1441 care solicita reîntoarcerea inspectorilor ONU în Irak în sensul de a determina dacă Irakul și-a reluat programele secrete de ADM din 1998. În acest an membrilor UNSCOM și echipei de acțiune AIEA li s-a interzis intrarea în Irak și de a conduce misiunile de monitorizare și verificare regulate.

Înainte de a se permite inspectorilor să înceapă o nouă misiune la finele lui 2002, persista întrebarea dacă pe timpul celor 4 ani în care inspectorilor ONU nu li s-a permis accesul în țară, Irakul și-a reluat dezvoltarea capacităților de ADM sau le-a păstrat în conservare datorită situației economice critice, rezultat al sancțiunilor multilaterale extinse. Răspunsurile variau: unii observatori pretindeau că sancțiunile în curs au afectat poporul irakian și economia națională, că UNSCOM a descoperit deja toate capacitățile de ADM ale Irakului și că ONU trebuie să ridice embargoul înainte ca orice echipă de inspecție să fie permisă. Suporterii inspecției armelor, pe de altă parte, susțineau că au rămas necontabilizate capacitățile substanțiale de ADM ale Irakului și că este necesară verificarea în continuare pentru a stabili dacă Irakul a îndeplinit toate condițiile de dezarmare, înainte de reducerea sancțiunilor.

Programul de înarmare nucleară

Sub conducerea lui Saddam Hussein, Irakul a început dezvoltarea programului nuclear la începutul anilor 70, concentrându-și eforturile pentru achiziționarea de tehnologie nucleară din străinătate. Deoarece Irakul era semnatar al NPT, avea

interdicție pentru dezvoltarea armelor nucleare, astfel eforturile sale se desfășurau în secret. Ca urmare, Irakul a întâmpinat dificultăți în achiziționarea materialelor de care avea nevoie pentru dezvoltarea cu succes a programului de arme, îndeosebi a materialelor fisionabile. A cumpărat în 1975 din Franța reactorul experimental de 40 MW Tamuz-1 (sau Osirak), care utiliza uraniu de calitate pentru arme și care putea produce plutoniu de calitate pentru arme. Totuși, în 1975, chiar înainte ca Osirak să fie pregătit să producă suficient plutoniu, pentru a testa măsurile de securitate ale AIEA, Israelul l-a distrus. Prin 1990 Irakul a început programul bazat pe procesul chimic de separare a combustibilului neiradiat și iradiat din reactorul de cercetare pentru a recupera cantități semnificative de uraniu îmbogățit pentru dispozitive nucleare cu randament scăzut. Totuși, proiectul nu a fost finalizat deoarece centrul de cercetări de la Tuwaitha - locația din Irak pentru activități mascate de dezvoltare combustibil - a fost distrus în ianuarie 1991 în bombardamentele din cadrul operațiunii Furtună în Deșert.

Au fost multe dezbateri referitoare la cât de departe a ajuns Irakul în dezvoltarea armei nucleare în timpul Războiului din Golf. Un lucru este clar, chiar din documentele obținute după fuga generalului Kamel din Irak: programul nuclear irakian a fost afectat de lupte interne, managementul slab și de lipsa infrastructurii. În același timp, documentele arată clar că Irakul era hotărât să facă orice pentru a urma tehnologia nucleară. Dacă Irakul nu ar fi invadat Kuweitul și la rândul lui nu ar fi fost atacat de forțele coalitiei ONU conduse de SUA, la începutul lui 1990, era foarte probabil ca el să dezvolte mici arme nucleare la finele lui 1990.

Programul de arme chimice

Spre deosebire de programele sale nucleare și biologice, Irakul nu a putut să ascundă prea ușor capacitățile privind armele chimice de restul lumii, deoarece folosise astfel de arme în trecut împotriva Iranului și rebelilor kurzi, în timpul războiului Iran-Irak (1980-1988). Mai întâi a utilizat agenți pentru combaterea dezordinilor publice în timpul primei părți a războiului. În 1984 Irakul a făcut progrese în utilizarea iperitei și tabunului și mai târziu a adăugat agenți neuroparalitici cum sunt sarinul și ciclosarinul. Atacul inuman împotriva orașului kurd Halabja rămâne pe lista neagră a atacurilor chimice asupra populației civile. Pe 16 martie 1988 Irakul a utilizat un amestec de arme chimice incluzând sarin, tabun și VX împotriva kurzilor din Irak care doreau independența, omorând circa 5000 de civili. Conform Federației oamenilor de știință americani, Irakul a utilizat arme chimice în timpul războiului Iran-Irak în trei faze distincte:

1. 1983-86: armele chimice au jucat un rol defensiv, oprind asaltul scutului uman (voluntari căutând martiratul, desfășurați în masă în fața trupelor

iraniene). În jur de 5500 iranieni au fost uciși de bombe de aviație umplute cu tabun și aproape 16000 au fost uciși de agentul vezicant iperita.

2. 1986-începutul lui 1988: Irakul a utilizat arme chimice pentru a întrerupe ofensiva strategică iraniană.
3. Începutul lui 1988-finele războiului: Iranul a inclus atacurile cu agent neuroparalitic în ofensiva generală, care spre finele anului a condus la încetarea focului.

Irakul a început să producă agenți vezicanti în 1981 și a declarat în 1995 că are un stoc de 2850 t de iperită. Agenții neuroparalitici sarin și tabun au fost produși înainte de 1984 și programul s-a confruntat cu mai multe probleme legate de stabilizare și păstrare. În 1995 Irakul a declarat că a produs mai mult de 210 t de tabun și 790 t de sarin. Totuși, se presupune că acești agenți erau de calitate relativ scăzută. În completare, UNSCOM a distrus în jur de 39 t de tabun, 30 t de sarin și 600 t de iperită între 1992 și 1994.

Irakul s-a concentrat de asemenea pe dezvoltarea agentului neuroparalitic mortal VX, importând circa 500 t de precursori chimici (materiale chimice utilizate în producerea agenților pentru arme chimice) între 1987 și 1988. Irakul a recunoscut că a umplut bombe de aviație cu VX, dar programul a eșuat și a fost abandonat spre sfârșitul lui 1988. Irakul a fost acuzat de britanici de dezvoltarea Agentului 15, un gaz incapacitant.

Datorită multor declarații înșelătoare trimise de Irak la ONU, scopul întregului program de arme chimice al Irakului nu a fost niciodată complet determinată. Bazat pe informațiile furnizate de Irak, programul nu se putea baza prea mult pe resursele interne – munițiile pentru program fiind procurate din exterior prin mijloace legale sau ilegale. În 1997 UNSCOM a ajutat la distrugerea a aproximativ 38000 muniții încărcate sau neîncărcate. Citând un raport al UNSCOM, Federația oamenilor de știință americani a declarat, în articolul "UNSCOM și armele chimice ale Irakului" postat pe web site-ul lor (www.fas.org.) că programul de arme chimice al Irakului includea utilizarea de "muniții de artilerie și bombe de aviație binare, capete de luptă chimice pentru rachete cu rază medie, bombe de aviație multiple și tancuri de pulverizare". Dr. Hamza a declarat că Irakul era capabil de a-și reconstrui facilitățile pentru arme chimice.

Cercetările Serviciilor de informații occidentale, coroborate cu declarațiile dr. Hamza, au indicat ferm că Saddam Hussein a reconstruit și stocat arsenalul de arme chimice al Irakului. Imaginile din satelit au relevat că Garda Republicană (unitate din armata Irakului) a mutat arme, inclusiv tone de precursori chimici pentru VX, în noi

locuri mascate (disimulate), care includeau școli și spitale. Este evident de asemenea că Irakul a lucrat la reconstrucția facilităților chimice care au fost distruse pe timpul bombardamentelor. Mai mult, Departamentul de Stat al SUA a afirmat că Irakul a omis să dea socoteală pentru 1,5 t de VX, 1000 t de iperită și 55 muniții conținând iperită pe timpul inspecțiilor ONU.

Programul de producere a armelor biologice

Programul de război biologic al Irakului, început în 1974, era cuprinzător și includea o gamă de agenți, ca toxina botulinică, antraxul, ricina și alții. Irakul a legitimat achiziția multor stocuri de culturi de la furnizori din SUA și europeni sub pretextul cercetărilor de laborator. Colecția americană de culturi tip din Rockville, Maryland, a aprovizionat Irak cu multe sușe de antrax. Bacteria provenea din Bedford, Anglia, ca și de la Fluka Chemie, o firmă elvețiană. NTI raportează că în 1990 în cadrul programului de arme biologice au fost produse 25 de capete de luptă pentru rachete și 166 bombe de aviație încărcate cu antrax, toxină botulinică sau aflatoxină.

În 1997 UNSCOM a determinat că erau 79 locuri care asigurau un sprijin activ infrastructurii de arme biologice a Irakului. Principalele instalații erau localizate la Al-Salman și Al-Hakam. Al-Salman conducea experimentele privind efectele agenților și toxinelor asupra animalelor mari cum sunt oile, maimuțele și câinii, în laborator și în teren. Există zvonuri că au fost folosiți mulți subiecți umani, dar aceste fapte nu au fost niciodată confirmate. Al-Hakam a fost trecut cu vederea inițial deoarece planurile sale și aparența nesigură contraziceau activitățile care existau în instalație. Le-au trebuit 4 ani inspectorilor ONU pentru a descoperi că Al-Hakam a fost parte integrantă a programului de arme, unde cercetătorii efectuau lucrări cu antrax, toxină botulinică și aflatoxină.

Irakul a avut de asemenea multe facilități medicale, veterinare și universități care conduceau cercetările biologice și puteau fi implicate în mascarea programului de arme biologice. Irakul a menținut echipamentele de laborator, know-how și mijloace pentru livrarea agenților, după războiul din Golf. Speculații despre capacitățile și programele Irakului sunt numeroase. În 2000, Marea Britanie a lansat teoria că Irakul poate resuscita programul său de arme biologice în câteva luni și că producția de vârf poate ajunge la 350 litri/săptămână de antrax de calitate pentru arme.

Programul de producere a rachetelor

Deși rachetele nu sunt constituenți direcți ai capacităților ADM, ele joacă un rol semnificativ în livrarea acestor arme mortale. Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU 687 a făcut apel la distrugerea tuturor rachetelor irakiene cu rază de acțiune

lungă, interzicând Irakului deținerea oricăror rachete cu o rază mai mare de 150 km (93 mile). Încă din 1999 raportul serviciilor secrete de la Casa Albă către Congres arăta că Irakul poate avea în păstrare 7 sau mai multe sisteme complete de rachete și componentele lor. În 1995 Irakul a fost acuzat că a încercat să facă contrabandă cu giroscopuri (părți ale sistemului de ghidare de bord al rachetelor) din Rusia în sprijinul capacităților pentru rachete. Centrul pentru studii de neoproliferare a concluzionat că Irakul a menținut multe componente ale sistemelor pentru rachete și ar putea să reia lucrul la rachetele Al-Hussein și Scud la un an după ce inspecțiile au fost oprite.

VEDERI FUNDAMENTALE ASUPRA REGIMURILOR INTERNAȚIONALE DE NEPROLIFERARE

General vorbind, regimurile internaționale de neproliferare joacă un anumit rol pozitiv în stoparea și întârzierea răspândirii ADM, și sunt în beneficiul lumii și securității și stabilității regionale.

Regimurile internaționale de neproliferare curente, totuși, nu sunt perfecte. În primul rând, anumite țări au refuzat să se alăture regimurilor nucleare de neproliferare existente și încă dezvoltă ADM în secret sau nesocotesc public tratatele internaționale. Iar regimurile existente nu prevăd soluții pentru aceste probleme. Acest neajuns al regimurilor a fost evident în cazul testelor nucleare organizate de India și Pakistan. În al doilea rând, trendul globalizării economice face națiunile mai interdependente economic. Mare parte din echipamentul și tehnologia nucleară, chimică, farmaceutică civilă poate fi de asemenea folosită pentru scopuri militare. Controlul exporturilor pentru echipamentul și tehnologia cu dublă utilizare este greu de aplicat în practică. Toate acestea fac regimurile mai puțin eficiente. În final, regimurile actuale de neproliferare reflectă mai mult interesele țărilor vestice decât ale altora. Țările în curs de dezvoltare se întâlnesc deseori cu un comportament incorect. Anumite grupuri de control al exporturilor nu se bucură de o participare universală a comunității internaționale. De obicei, un grup mic de state fac „regulile” de control și apoi cer comunității internaționale să le rămână fidele. De aceea, autoritatea și eficiența regimurilor sunt reduse.

Pe scurt, consolidarea regimurilor de neproliferare este în folosul securității globale și regionale, dar cursa armelor nucleare cauzată de testele nucleare ale Indiei în Asia de Sud și ale Coreei de Nord sunt o provocare serioasă pentru regimuri și probabil cauzează reacții în lanț. Din acest motiv, prioritatea în acest moment pentru comunitatea internațională este de a stopa programul nuclear al Indiei și Pakistanului și de a preveni colapsul regimului nuclear de neproliferare. Între timp anumite măsuri ce pot fi puse în practică ar trebui să fie luate pentru a reforma și îmbunătăți regimurile curente de neproliferare în scopul de a le face mai corecte și mai echitabile.

Inițiativa de securitate în domeniul proliferării (ISP), cunoscută și sub denumirea *Inițiativa Proliferării Securității*, reprezintă efortul global depus de comunitatea internațională pentru stoparea traficului de arme de distrugere în masă, a sistemelor purtătoare de astfel de arme și a materialelor relevante în acest domeniu, către și din

state și actori ne-statali; această acțiune a fost inițiată de președinția Bush la data de 31 mai 2003 (în cadrul discursului rostit la Krakovia, Polonia), urmare a politicii și strategiei SUA de combatere a armelor de distrugere în masă expusă în decembrie 2002. Această strategie recunoaște necesitatea identificării unor instrumente robuste capabile să stopeze proliferarea armelor de distrugere în masă în lume și să interzică livrarea de bunuri în zonele de acumulări. În prezent, peste 90 state sprijină această acțiune.

IPS este o atitudine inovatoare și practică pentru statele care militează împotriva proliferării armelor de distrugere în masă și se manifestă prin acțiuni voluntare în concordanță cu legislațiile naționale și cadrul internațional din domeniu. Participanții la ISP folosesc autoritățile naționale pentru a stopa traficul de arme de distrugere în masă și acționează în direcția întăririi rolului acestor autorități. ISP reprezintă o cale pozitivă pentru cooperarea la care face referire Rezoluția 1540 a Consiliului de Securitate a Națiunilor Unite pentru contracararea proliferării armelor de distrugere în masă.

În septembrie 2003, 11 State participante la ISP⁵ au adoptat o declarație de acceptare a *principiilor de interdicție*, care stabilesc pașii specifici pe care statele trebuie să-i parcurgă pentru a preveni efectiv transferurile de bunuri care ar conduce la proliferare.

Declarația consacră o abordare proactivă a acestui fenomen, mai dinamică în raport cu măsurile "clasice" vizând controlul exporturilor de produse și tehnologii cu dublă utilizare (de tip Grupul Australia sau Regimul de control al tehnologiilor pentru rachete).

Sub denumirea Inițiativa de securitate în domeniul proliferării, *Proliferation Security Initiative (PSI)*, a prins contur o nouă politică, adecvată cerințelor contracarării riscului de terorism cu arme de distrugere în masă. În esență, statele membre s-au angajat să adopte măsuri eficiente de interdicere a transferului de asemenea arme de la sau către țări ori actori nestatali care sunt implicați în programe de proliferare; și să procedeze la un schimb rapid de informații privind activitățile suspecte și să întreprindă acțiuni specifice de impunere a interdicției.

Aceste acțiuni constituie elementul novator al *ISP*, deoarece vizează posibilitatea interceptării și efectuării de controale la bordul navelor asupra cărora există temeieri rezonabile să se creadă că ar transporta materiale prohibite. Sunt avute în vedere, în primul rând, navele sub pavilion propriu aflate în apele interne, în marea teritorială sau în marea liberă. Dacă nava ridică suspiciuni pentru un alt membru *ISP*, statul de

⁵ Membrii fondatori ai ISP: Canada, Danemarca, Australia, Statele Unite ale Americii, Franța, Japonia, Germania, Singapore, Italia, Olanda, Norvegia, Polonia, Portugalia, Rusia, Spania, Turcia și Marea Britanie

pavilion se angajează să examineze favorabil eventuala solicitare a acestuia de a efectua abordajul și inspecția, respectiv, dacă este cazul, de a confisca încărcătura periculoasă. În privința navelor suspecte, care arborează pavilion străin, statele *ISP* se angajează să le oprească și să le controleze, dacă navighează în apele lor interne, în marea teritorială sau zona contigenă.

ISP vizează nu numai transporturile maritime, dar și pe cele aeriene, dacă este survolat teritoriul statelor-părți. În acest caz, acestea au convenit ca, din proprie inițiativă, sau la cererea justificată a uneia dintre ele, să ia măsuri vizând constrângerea aeronavei suspecte să aterizeze și să fie supusă verificării.

De menționat faptul că principiile *ISP* sunt corelate cu normele Dreptului internațional public, îndeosebi din domeniul maritim și aeronautic. De asemenea, statele-părți s-au angajat ca acțiunile întreprinse în contextul *ISP* și noua reglementare în domeniul prevenirii proliferării vor fi conforme cu legislația națională și Dreptul internațional, inclusiv cu rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU. Membrii *ISP* au stabilit să coopereze pentru perfecționarea cadrului juridic existent, astfel încât acesta să corespundă mai bine necesităților luptei antiteroriste⁶.

Conceptul *ISP*

ISP este o coaliție de minți luminate, dornice să să-și unească eforturile în lupta contra proliferării armelor de distrugere în masă prin interzicerea transporturilor de bunuri cu relevanță în acest domeniu către zone unde se observă acumulări destabilizatoare. După cum afirmau oficialii SUA, “*ISP* este diferit de regimurile de neproliferare deoarece este “o activitate, nu o organizație”.⁷ Cu toate că este diferit, (nu are secretariat, sediu sau buget), *ISP* este puternic susținut. Această inițiativă declanșată după o decadă de eforturi multilaterale de stopare a proliferării, se bazează, de fapt, pe măsurile precedente pentru atingerea obiectivului său principal. Asemănător altor eforturi de neproliferare, din punct de vedere conceptual, *ISP* este, putem spune, un regim de neproliferare, în sensul că are un set de principii, norme, reguli și proceduri de decizie. Putem afirma că este, totuși, un regim pentru o eră nouă în care amenințarea proliferării este total diferită de cea din perioada când s-a negociat tratatul de Neproliferare Nucleară (NPT), sau când au fost stabilite prevederile Grupului Furnizorilor Nucleari și ale Grupului Australia. Datorită

⁶ Într-un interviu acordat revistei «*Arms Control Today*» în noiembrie 2003, John Bolton, subsecretar de stat al SUA pentru controlul armamentelor și securitate internațională, evoca posibilitatea adoptării unei rezoluții a Consiliului de Securitate care să confere autoritatea necesară întreprinderii anumitor măsuri pe linia *ISP*. În același spirit, au fost examinate și propunerile de amendare a Convenției de combatere a actelor ilicite savârșite pe mare.

⁷ Bolton John, R., „*Stopping the Spread of Weapons of Mass Destruction in the Asian-Pacific Region: The Role of Proliferation Security Initiative*” (discurs rostit la Centrul American din Tokio la 27 oct. 2004)

schimbării mediului de securitate și a experienței acumulate în combaterea proliferării, ISP utilizează instrumente diferite și se concentrează pe interzicerea transporturilor de bunuri cu relevanță în domeniul armelor de distrugere în masă, după ce acestea au părăsit un aeroport, un port sau o casă de expediție și înaintea ajungerii la destinație.

Originea ISP

Inițiativa a fost propusă de administrația Bush, dar originea acestei acțiuni se datorează administrației Clinton. În august 1993, SUA au suspectat nava chinezească Ynhe că ar transporta tioglicol și clorură de tionil, substanțe chimice care se utilizează la fabricarea gazului mustard și a sarinului. După mai multe săptămâni de dispută publică, autoritățile chineze au acceptat ca vasul să fie inspectat într-un port saudit, înainte de a fi descărcat într-un port din Iran, destinația finală. Inspecția efectuată nu a descoperit niciuna din substanțele bănuite și ca urmare, guvernul chinez a solicitat să i se transmită scuze și a pretins compensații, solicitări care nu au primit răspuns din SUA. Este dificil, dacă nu chiar imposibil să se dovedească că acest incident a avut efecte asupra eforturilor de interdicție depuse de SUA în timpul administrației Clinton. Nu este imposibil ca alte incidente similare să fi avut loc departe de ochii opiniei publice.

Este posibil ca la baza politicii și strategiei administrației Bush să fi stat incidentul din decembrie 2002, când oficiali americani au suspectat nava nord-coreană So San că ar transporta materiale relevante pentru armele de distrugere în masă din Asia de Est către orientul Mijlociu. Nava era urmărită de un grup multinațional de nave marine care monitorizau tranziturile teroriste dinspre Asia de Sud către peninsula Arabică și Cornul Africii. Întrucât nava So San s-a apropiat de coasta Yemenului, autoritățile SUA au cerut Spaniei să oprească nava și să solicite inspecția acesteia. Inspecția efectuată a evidențiat faptul că erau serioase probleme cu registrele navei și în final s-au descoperit componente de scuturi de rachete ascunse sub ciment. După dezbateri diplomatice, Yemen a recunoscut că avea cunoștințe de acest transport și a insistat ca livrarea să se efectueze. Deși exista cadrul legal pentru blocarea acestui transport, SUA a permis în final efectuarea acestui transport după ce a obținut promisiunea guvernului din Yemen de a nu reexporta rachete asamblate sau părți din acestea. Deși nu s-a afirmat public niciodată, atitudinea SUA a fost justificată de necesitatea, pe de o parte și dorința SUA, pe de altă parte, de a coopera cu Yemen în operațiunile internaționale de contraproliferare.

Modul de acțiune este prezentat în *Declarația principiilor de interdicție* (Paris, 4 septembrie 2003), prin care statele participante au subliniat pericolul proliferării și și-

au exprimat dorința și, în același timp, voința de a-și conjuga eforturile pentru o colaborare strânsă împotriva acestui flagel.

În preambulul declarației, participanții au consemnat pericolul proliferării și faptul că „sunt hotărâți să coopereze pentru oprirea afluxului de asemenea produse către sau provenind din state sau actori ne-statali asupra cărora există temerea că ar fi implicați în activități de proliferare. În accepțiunea exprimării proprii Aranjamentului de la Wassenaar pentru controlul exporturilor, aceasta înseamnă că nu există *ab initio*, în mod explicit state asupra cărora să fie îndreptată inițiativa. Într-adevăr exprimarea folosită în declarație permite participanților să decidă, la momentul existenței unei interdicții, să interpreteze dacă asigurările oferite de expeditor sau destinatar prezintă „riscuri de proliferare”. Exprimarea permite de asemenea aranjamentului o anumită flexibilitate de-a lungul timpului. De exemplu, acum doi sau trei ani, Libia ar fi fost inclusă pe lista statelor asupra cărora trebuiau efectuate cele mai atente analize de risc, dar, deoarece Tripoli a acceptat controlul exporturilor, în doi sau trei ani de acum înainte s-ar putea să nu mai fie considerată ca aparținând statelor cu risc din punct de vedere al controlului exporturilor. Limbajul permite de asemenea o anumită ambiguitate diplomatică, cu toate că anumite state, în special Statele Unite ale Americii, au fost foarte deschise privind exprimarea îngrijorărilor referitoare la proliferarea ADM care privesc anumite state. În discursul său din octombrie 2004, la Tokio, John Bolton, subsecretarul de stat american pentru controlul exporturilor de arme și securitate internațională, a indicat Republica Populară Democrată Coreea, Iranul și Siria ca fiind statele care produc cele mai mari îngrijorări pentru proliferarea armelor de distrugere în masă.

Un alt fragment cheie a declarației de principii a consemnat că participanții au convenit să împiedice și să oprească transferurile de arme de distrugere în masă „în concordanță cu legislațiile naționale și legislația internațională precum și cu cadrul de cooperare instituit de Consiliul de Securitate al ONU”. Această frază și sentimentul care stă în spatele ei, sunt complet opuse comentariilor anterioare care accentuau îngrijorarea privind legalitatea ISP. Principala îngrijorare a fost aceea privind abordarea drapelului național care interzice exercitarea controlului ISP în apele internaționale, fără altă justificare legală decât vago referire la auto-apărare. Deși interpretarea legislației naționale diferă, inițiativa trebuie în mod cert să acționeze în strictă legalitate. Este de asemenea de așteptat ca inițiativa să se sprijine temeinic pe autoritățile legale naționale, care trebuie să întreprindă cercetări în porturi sau apele teritoriale și să folosească legile naționale de control al exporturilor pentru capturarea încărcăturii. Participanții ISP au convenit de asemenea „să revizuiască și să întărească, autoritatea instituțiilor naționale, legile internaționale cu semnificație în

domeniu și modalitățile de cooperare într-un fel care să ajute înlăptuirea acestor hotărâri”.

Cea mai importantă hotărâre din document enumeră căile potențiale prin care participanții ar putea sprijini eforturile de interzicere cum ar fi abordarea și percheziționarea vaselor care navighează în apele internaționale sub pavilioane naționale; oprirea, abordarea și percheziționarea navelor în porturi sau în ape naționale și refuzul dreptului de survol aeronavelor suspecte sau solicitarea acestor nave de a ateriza și de a se supune inspecției. Participanții au început imediat să aplice aceste operațiuni, începând cu primul exercițiu sub auspiciile *ISP*, care a avut loc în vestul Oceanului Pacific, la numai trei săptămâni după anunțarea principiilor⁸.

Exercițiile multilaterale demonstrează două strategii pe care PSI le folosește în combaterea proliferării: descurajare și refuz. Cu toate că proliferatori hotărâți cum este Republica Populară Democrată Coreea este puțin probabil să fie descurajați imediat de declarații politice, exerciții sau chiar interdicții individuale, aceste acțiuni se pot dovedi eficace în cazul intermediarilor sau a unor proliferatori mai puțin decisi; o demonstrație consistentă de voință și capacitate poate determina rețelele de proliferatori să-și schimbe modul de operare sau să sporească costurile tranzacțiilor, făcându-le mai costisitoare și mai dificil de combătut. Strategia de refuz implică cea mai grea sarcină, aceea de a crea interdicții din punct de vedere politic, legal și operațional. Refuzul reprezintă o diversitate de eforturi incluzând îmbunătățirea distribuirii informației, cooptarea diverselor autorități care pot să sprijine interdicția și aplicarea procedurilor de interzicere, percheziție și confiscare.

În completarea exercițiilor și a simulărilor care susțin deopotrivă eforturile de descurajare și capacitatea de a refuza transporturi, o altă activitate concretă și publică de creare a unor capacități de luptă asumate sub auspiciile *ISP*, îl reprezintă semnarea acordurilor privind abordarea cu trei dintre cele mai interesante state: Liberia, Panama și Insulele Marshall. Aceste state oferă pavilionul național pentru înregistrare proprietarilor din alte state, în condiții foarte accesibile – prețuri mici, reglementări puține – și sunt cunoscute ca pavilioane convenționale. Aceste acorduri legale bilaterale reprezintă hotărârea statelor participante *ISP* de a întări cadrul legal internațional pentru potențiale interziceri. Modelate după acordurile privind traficul frontalier al narcoticelor pe care SUA le-a negociat cu alte state, acordurile de

⁸ La sfârșitul anului 2004, după încheierea a 20 de exerciții în format multilateral care au cuprins de la manevre în Marea Japoniei și Marea Arabiei, la exerciții aeriene simulând urmărirea și escortarea aeronavelor suspecte deasupra Mediteranei, până la participarea a 17 națiuni inclusiv noi participanți Canada, Danemarca, Grecia, Norvegia, Rusia și Singapore, sub conducerea Colegiului de Război al SUA. Aceste exerciții au fost făcute publice prin reprezentanții media care au participat la manevre. Aceste dispuneri de forțe militare și forțe de sprijin pentru impunerea legii, au fost puse în slujba următoarelor trei scopuri de sprijinire a inițiativei: crearea capacităților, prin larga dezvoltare a inter-operabilității între diversele forțe armate și agenții; afirmarea publică a unei hotărâri politice originale; și transmiterea unui mesaj de descurajare către actualii proliferatori.

frontieră din cadrul *ISP* prevede ca „dacă un vas înregistrat în SUA sau un stat partener este suspectat că transportă încărcături care au legătură cu armele de distrugere în masă, oricare dintre părțile la acord poate solicita celeilalte să confirme naționalitatea pavilionul sub care se află acea navă, și la nevoie, să autorizeze abordarea, inspecția navei și eventuala confiscare a mărfii”. Cu alte cuvinte, chiar dacă acordurile legale privind abordarea nu garantează că pavilionul arborat va coopera, dacă s-ar produce abordarea și inspecția, acordul bilateral, cu efecte legale, presupune acordarea permisiunii în acest sens.

În completarea acordurilor specifice privind frontierele, statele participante *ISP* au desfășurat alte activități de *outreach* care vizau lărgirea politică și operațională a inițiativei. Dată fiind relativ îngusta dispersare geografică a celor 11 state participante, aceste măsuri sunt critice pentru eficiența operațiunilor PSI. Principiile *ISP* indică clar că inițiativa este deschisă „oricărui stat sau organizații internaționale care a acceptat Declarația de la Paris și dacă contribuie efectiv la inițiativă”. *ISP* are un grup de 11 state fondatoare care ulterior a fost extins la 15 membri prin aderarea Canadei, Norvegiei, Singapore, stat cu semnificație geografică și Federația Rusă, căreia îi este asociată o semnificație politică. Întâlnirile operaționale, la nivel de experți, care de regulă au loc trimestrial, au inclus de asemenea reprezentanți ai Danemarcei, Greciei, Turciei și Noii Zeelande⁹.

⁹ În plus, după discursul președintelui Bush de aniversare a unui an de la anunțarea inițiativei, Polonia a găzduit întâlnirea statelor participante *ISP* și a celor care și-au exprimat sprijinul sau care în mod explicit au aprobat principiile de la Paris, acestea din urmă presupunând că statele în cauză își impun luarea unor decizii concrete pentru aplicarea interdicțiilor. Contrar participării impresionante la inițiativă, la numai un an de existență au participat reprezentanți a 60 state, totuși unele state (China, India, Coreea) a căror participare este considerată critică pentru succesul inițiativei, au rămas în afara acesteia. Discuțiile purtate separat cu aceste state nu au produs nici un succes. China, având experiența cazului Yinhe, și-a exprimat îngrijorarea privind legalitatea *ISP*. În plus, atât Beijing-ul cât și Seul-ul și-au exprimat îngrijorarea asupra condițiilor în care prin care *ISP* ar putea fi folosit împotriva R.P.D. Coreea. În sfârșit, India care a dezvoltat propriul program nuclear și de construire a rachetelor balistice, ar dori mai degrabă să se asigure că inițiativa nu este îndreptată împotriva sa. Totuși diplomația *ISP* a înregistrat progrese în atragerea de noi state, critice pentru scopurile inițiativei.